
İNSAN HAKLARI VE CEZALARIN İNFAZI

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER
KONFERANS HEYETİ

1990

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
(TESEV)
Bankalar Cud. No: 2 Kat: 3
Karaköy-İSTANBUL

İNSAN HAKLARI VE CEZALARIN İNFAZI

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER
KONFERANS HEYETİ

1990

İNSAN HAKLARI VE CEZALARIN İNFAZI

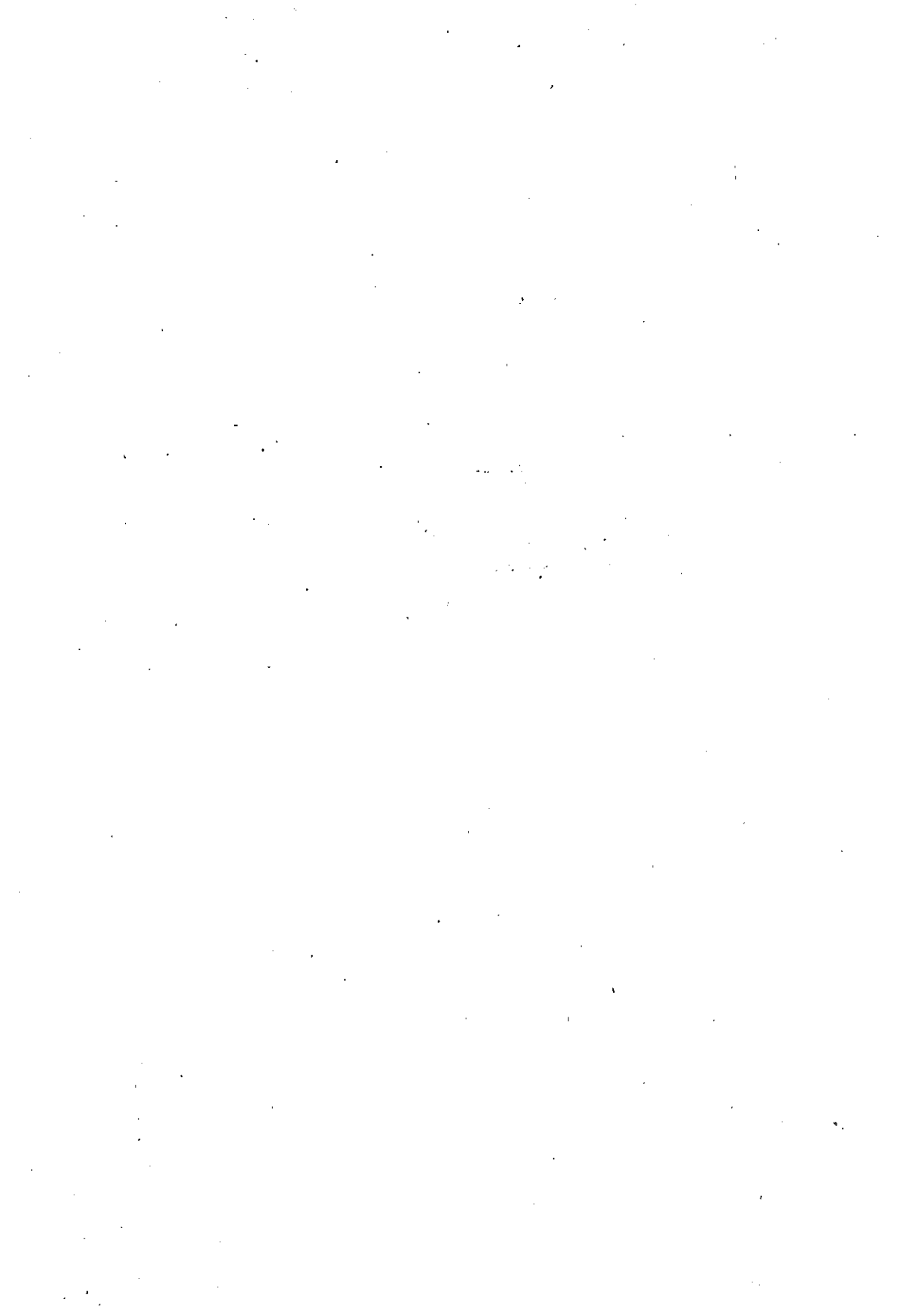
Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu kitabın herhangi bir kısmı kaynak gösterilmeden alınmaz. Adres: Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Cumhuriyet Caddesi, Adlı Han, No. 279 Kat 8, 80230 Harbiye-İstanbul

**Dizgi-Baskı-Cilt: Acar Matbaacılık Tesisleri
Piyerloti Cad. Peykhane Sok. Kamer Han No: 18-20/1
Çemberlitaş-İstanbul Tel: 526 84 42 - Fax: 5164252**

TEŞEKKÜR

**Bu kitabın basımında katkıları olan
Yönetim Kurulu üyemiz Sayın Fethi
Tanalay'a teşekkürlerimizi sunarız.**

Konferans Heyeti

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER KONFERANS HEYETİ

1990 – 1992

YÖNETİM KURULU

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI - Başkan
Dr. Şahap KOCATOPÇU - Başkan Vekili
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN - Başkan Vekili
Özhan EROĞUZ - Muhasip Üye
Prof. Dr. Atilla GÖNENLİ - Sekreter Üye
Dr. Öztin AKGÜÇ
Dr. Orhan ALTAN
Dr. Nüsret ARSEL
Dr. Metin BERK
Özer ÇİLLER
Dr. Mehmet KABASAKAL
Dr. Nezih NEYZİ
Prof. Dr. Reha POROY
Fethi TANALAY
Erol USER

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER KONFERANS HEYETİ

GENEL KURUL ÜYELERİ

(Haziran 1990)

Nevzat AK
Dr. Öztin AKGÜÇ
Prof. Dr. Orhan ALDIKAÇTI
M. Sedat ALOĞLU
Serhan ALTIORDU
Hasan ARAT
Ersin ARIOĞLU
Prof. Dr. Mustafa AYSAN
Faruk BAYIR
Dr. Metin BERK
İbrahim BETİL
Dr. Alber BİLEN
M. Levent BİRDİNÇ
Cem BOYNER
Mehmet BUÇUKOĞLU
Tarık BÜTTEM
Veysel ÇAKIR
Talha ÇAMAŞ
Mehmet ÇELET
Prof. Dr. Tansu ÇİLLER
Sağlam DALAMAN
Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER
Aydın DÜNDAR
Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI
Şeci EDİN
Değer ELÖVE
Nuri EREN
İhsan EREZ
Tuğrul ERKİN
Mehmet ERTEN
Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ
Prof. Dr. Atilla GÖNENLİ
Cem HAKKO

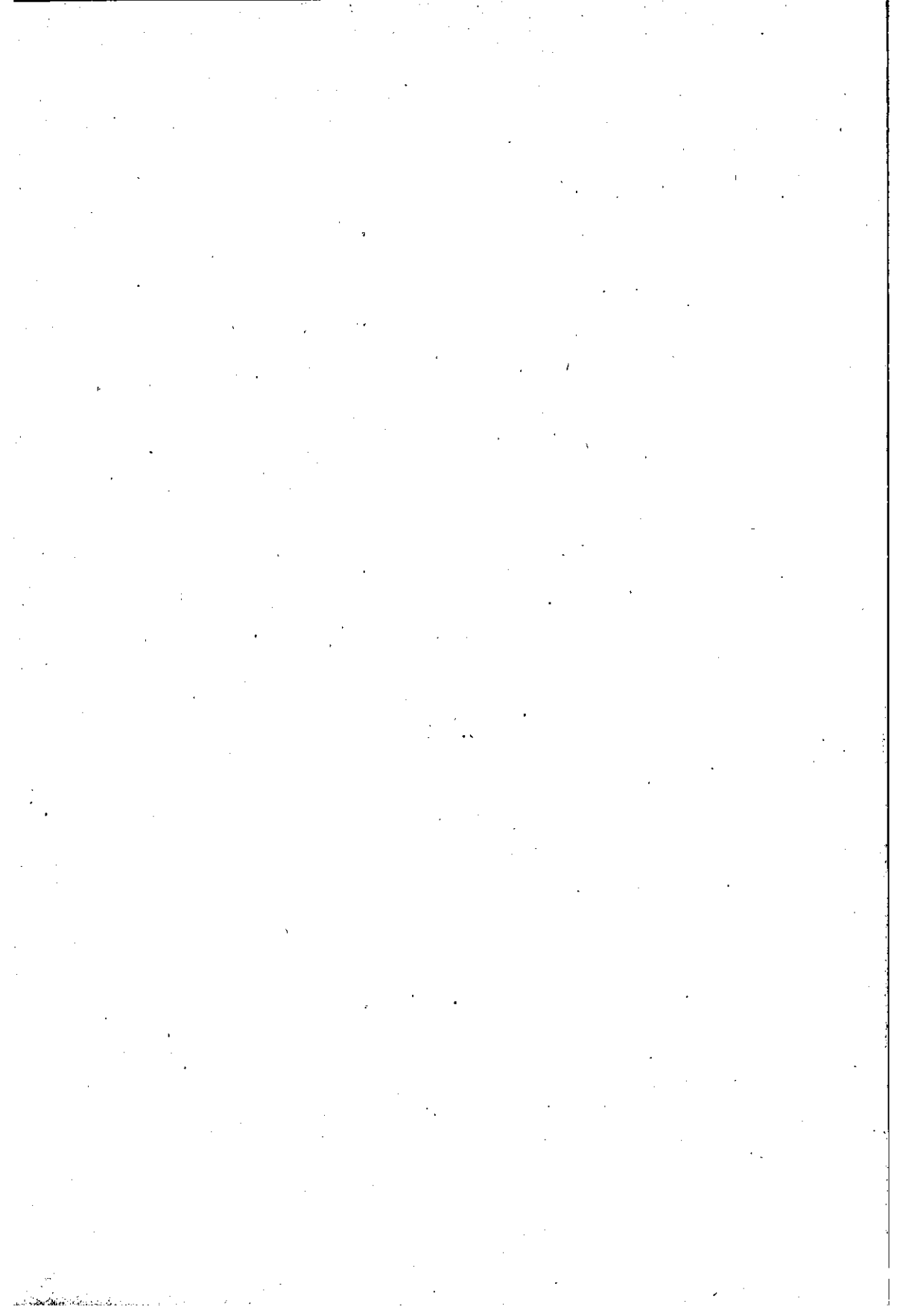
Necati AKÇAĞLILAR
Alpaslan ALAĞÖZ
Prof. Dr. Erdoğan ALKIN
Dr. Orhan ALTAN
Mehmet Pınar ARAN
Melih E. ARAZ
Dr. Nüsret ARSEL
Mehmet BARLAS
Haluk BERDAN
Feyaz BERKER
Alattin BEYLİ
İ. Üstün BİRDER
Ahmet Aydın BOLAK
Metin BOYSAN
Uğur BÜKE
Ege CANSEN
Mehmet Gün ÇALIKA
Sait Haluk ÇATIRLI
Özer ÇİLLER
Bülent ÇORAPÇI
Ömer DİNÇKÖK
Necdet DURAKBAŞA
Bülent ECZACIBAŞI
Selim EDES
Şerif EGELİ
Tevfik ERCAN
Osman ERER
Özhan EROĞUZ
Bahri ERSÖZ
Dr. Üzeyir GARİH
İsmail Ergun GÖKNEL
Prof. Dr. Emre GÖNENSAY
Çetin HACALOĞLU

Servet HARUNOĞLU
Murat İLTER
Mehmet Ali ILICAK
Prof. Dr. Kemal KAFALI
Bülent KARAĞAÇ
Tahsin KARAN
Halis KAYNAR
Faruk KEÇELİ
İlker KEREMOĞLU
Ali KİBAR
Dr. Şahap KOCATOPÇU
Vehbi KOÇ
Sait KÖSEOĞLU
Prof. Dr. Kemal KURTULUŞ
Sait Kemal MİMAROĞLU
Dr. Nezih NEYZİ
Prof. Dr. Orhan OĞUZ
Prof. dr. Osman OKYAR
Dr. İbrahim ÖNGÜT
Simantov ORTAESKENAZI
Cengiz ÖZDEMİR
Ertuğrul İhsan ÖZOL
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY
Ökkeş ÖZTEMİR
Prof. Dr. Reha POROY
İsmail Ahmet SARPER
Rasim SELÇUK
İsmail SÖNMEZ
Fethi TANALAY
Erkan TAPAN
Mehmet Sinan TARA
Ahmet Tümer TEKELİ
Necip TESAL
Mehmet Fahim TOBUR
Doç. Dr. Zafer TUNCA
Eser TÜMEN
Tunç ULUĞ
İsmet URAN
Erol USER
Osman ÜNSAL
Nejat VERDİ
Mustafa Vacit YALMAN
Memduh YAŞA
Zekeriya YILDIRIM
Erol YÜCEL

Mehmet HUNTÜRK
Murat İNSEL
Dr. Mehmet KABASAKAL
Cefi Josef KAMHI
Hasan KARAÇAL
Osman KAVALA
Şerif KAYNAR
M. Nail KEÇİLİ
Pınar KILIÇ
Ali Ahmet KOCABIYIK
Rahmi KOÇ
Daniş KOPER
Kemal KURDAS
Metin N. MANSUR
Ahmet İbrahim MÜDERRİSOĞLU
Burhan OĞUZ
Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN
Prof. Dr. Mehmet OLUÇ
Mehmet ÖNKAL
Ergun ÖZAKAT
Selahattin ÖZMEN
Raşit ÖZSARUHAN
M. İsmail ÖZSÜRÜCÜ
Can PAKER
Haluk ŞANVER
 Mete SAYICI
Halit SOYDAN
Mehmet ŞUHUBİ
Mehmet TANBERK
Şarik TARA
Mustafa TAVİLOĞLU
Mehmet Uğur TERZİOĞLU
İnci TEZCAN
Osman Nuri TORUN
Kaya TURGUT
Kemal TÜRKÜM
Aydın ULUSAN
Dr. T. Güngör URAS
Tayfun UZUNOVA
Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL
Prof. Dr. Vakur VERSAN
Tezcan YARAMANCI
Selman YAŞAR
Faruk YÖNEYMAN
Tayyar ZAIMOĞLU

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Açış Konuşması	7
Dr. Sulhi DÖNMEZER	9
Koray DÜZGÖREN	13
Turgut KAZAN	19
Hüseyin TURGUT	25
Cihan YAMAKOĞLU	31
Melda TÜRKER	37
İkinci Tur	45

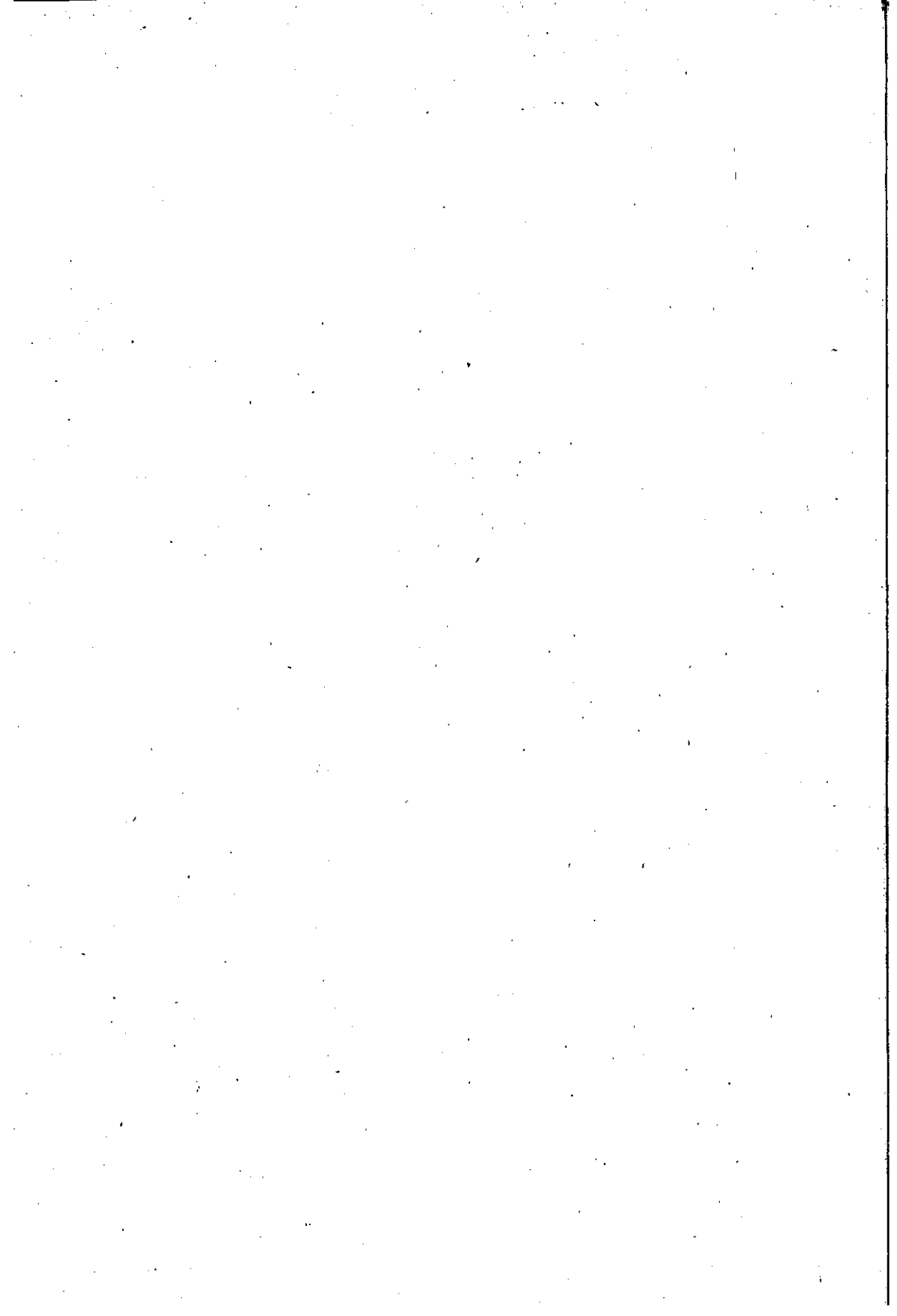
ÖNSÖZ

1961 yılında kurulmuş olan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm yolları araştırmak ve bulabilmek amacıyla düzenlediği paneller, ulusal ve uluslararası düzeydeki konferans ve seminerlerinde konuların ve sorunların açık olarak tartışılmasına olanak sağlar; bilimsel araştırmalara girişir; bu çalışmalarını yayınları ile karar mercilerine ve kamuoyuna duyurur.

Konferans Heyeti'nin 28 Şubat 1990 tarihinde Etap-Marmara Otelinde düzenlenen toplantısı, 1990 faaliyet döneminin ikinci Panelidir. Bu toplantıda "İnsan Hakları ve Cezaların İnfazı" konusu, uzmanlardan oluşan geniş açılı bir Panel tarafından değişik açılardan incelenmiştir. Bu yayında Panelislerin derin bilgi ve deneyimlerini yansıtan bildirileri ve aralarındaki tartışmaların özeti yer almaktadır.

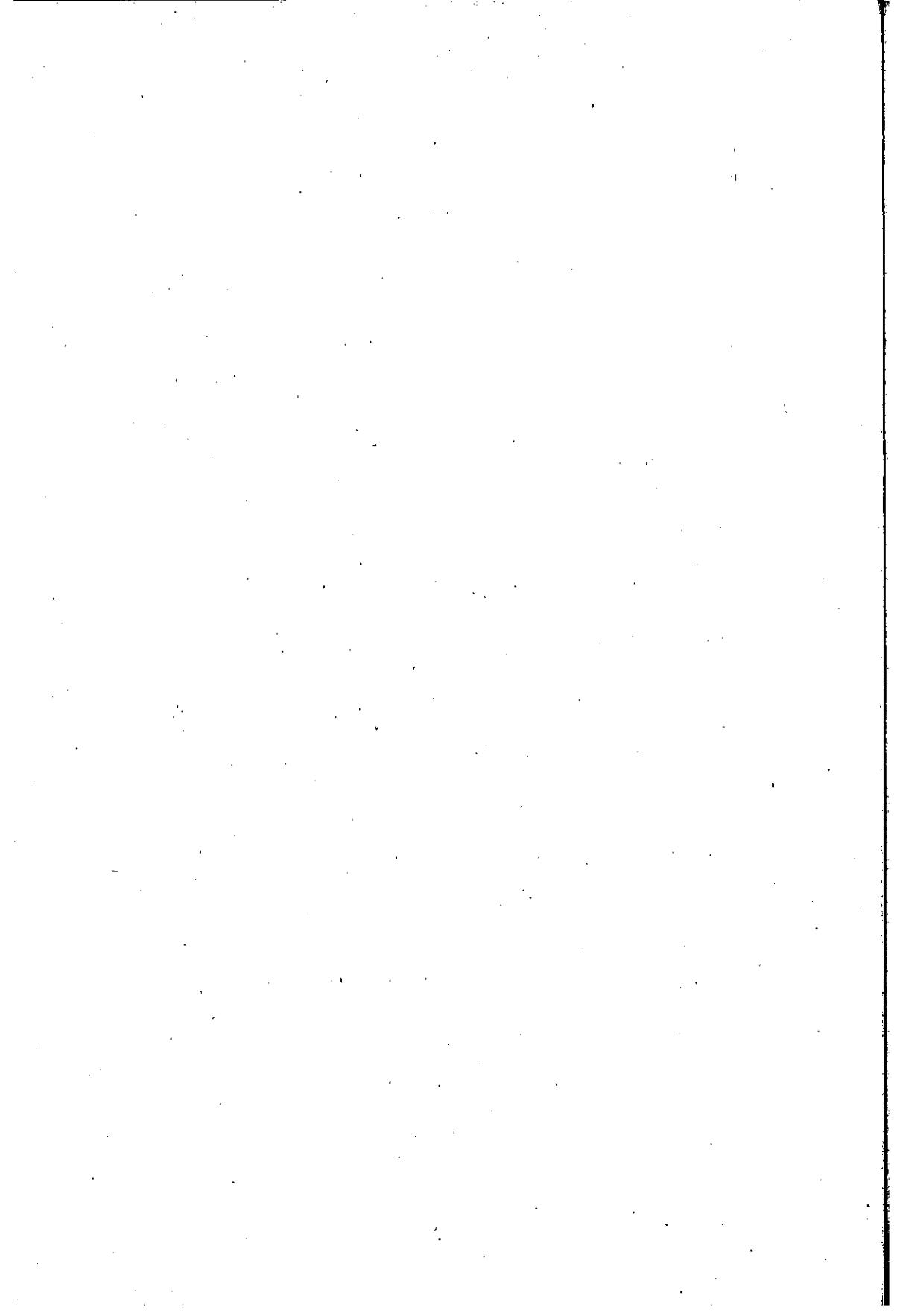
Cezaların infazı ve cezaevlerinin durumu hakkında bilgi veren ve konuyu insan hakları açısından tartışarak görüşlerini açıklayan değerli konuşmacılara, toplantıyı büyük bir ilgi ile izleyen sayın üyelerimize ve konuklarımıza teşekkür ederiz.

YÖNETİM KURULU

İNSAN HAKLARI VE CEZALARIN İNFAZI

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Davos'ta Polonya Başbakanı General Jeruselski bir konuşma yapmıştı. Bildiğiniz gibi Polonya, insan hakları konusunda hep eleştirilere muhataptı. Jeruselski'nin bu konuşması çok değerli bir konuşmaydı. Bu konuya eğildi, ülkesinde geçen olaylara kendisinin de taraftar olmadığını belirtti, yalnız bunun bir ölçü içerisinde yapılmasını istedi. Bunları kabul etti ve 'bundan sonra bu eleştirilerden yararlanıp Polanya daha az eleştiriye muhatap olacak bir ülke haline gelecektir' dedi. Ve gerçekten çok önemli bir konuşmaydı bu. Özellikle komünizm rejimini kabul etmiş bir ülkenin başkanı olarak, söylenen laflar herkesi çok etkiledi. Bugün aramızda bu konuda çok uzman olan arkadaşlarımız var. İsimleri kürsünün önündeki kartonlarda belirlenmiş. Ben ayrıca takdim bölümüne geçmeyeceğim. Hiç takdime lüzum olmayan arkadaşlarımız bunlar. İlk sözü Sayın Prof. Dr. Sulhi Dönmezer hocamıza bırakacağım. Buyrun sayın Profesör.

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

Istanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Ceza Hukuku Enstitüsü

Teşekkür ederim, sayın başkan. Bugün tartışacağımız konunun başlığı üzerinde biraz durmak istiyorum. İnsan hakları ve cezaların infazı demişiz. Bu itibarla konunun fevkalâde geniş olduğunu ifade etmek isterim. Ama konunun böylesine çok geniş ifade edilmesinde benim de kusurum oldu, çünkü bana sordu arkadaşlarım, nasıl bir başlık yapalım diye. Ben söyledim. Ama aklımda doğrusu, şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalar, bunların infazı ve insan hakları vardı. Onun için konunun bütün diğer aslî ve ferdî cezalar ile insan hakları arasındaki ilişkisi üzerinde durulmaksızın, sadece hürriyeti bağlayıcı cezalara tahsis edilmesinde fayda görürüm. Şimdi hemen açıklayayım ki bu da olağanüstü geniş bir konudur. Şu kitabı Sahir Erman'la beraber yazdık. Üçüncü cildir yazdığımız eserin. Bunun yarısı cezaların infazına ilişkindir. Binaenaleyh 15 dakikada ben ne söyleyeceğim bu konuda diye oldukça şaşkımm. Ama bir şeyler de söyleyelim. Şimdi arkadaşlar meselenin eleştirisel safhalarını, Türkiye bakımından tenkitleri söylerler. Ben meseleyi teorik bakımdan bir yerine oturtmaya çalışayım, meselenin ne olduğunu, neyi ifade ettiğini anlatayım. O zaman zannederim ki bana düşen görevi yerine getirmiş olurum. Günümüzde, Türkiye dahil, bütün Avrupa ülkelerinin ceza infaz kurumları belirli bir takım ciddi, yeni ve acil problemlerle karşı karşıyadır. Bu problemler yalnız bize mahsus değildir. Bu problemleri özetlemek lazım gelirse, kısaca şöyle ifade etmek lazım. Bir kere ceza infaz kurumlarındaki mahkûm sayısı gittikçe artıyor. Her yerde böyle. Hükümlü sayısı artıyor. Dolayısıyla bu hal infaz kurumlarındaki tesisleri, örgütlemeleri, personeli, bütün diğer şartları yetersiz hale getiriyor. İkincisi, bu cezaevleri nüfusu içinde zor, tehlikeli, risk ifade eden hükümlü sayısı artıyor. Mesela teröristler oldukça geniş bir zümreyi işgal ediyorlar. Uyuşturucu kaçakçıları, sonra özellikle özel

problem yaratan yabancı hükümlüler mevcut bulunuyor. Bunlar ceza infaz kurumları bakımından ortaya yepyeni meseleler çıkarmaktadır. Üçüncüsü, hükümlülerin adil, insanca bir tretmana, bir işlem tarzına - tretmanı kısaca tarif de ederiz birazdan- tâbi tutulmaları hususundaki telapler de tüm dünyada gittikçe yoğunlaşıyor. Özellikle ülkemiz gerek iç, gerek dış kaynaklar tarafından bu konuda birtakım taleplere maruz bulunmaktadır.

Dördüncüsü, ceza-adalet ve ceza-infaz sistemleri geleneksel olarak toplumdan tecrit edilmiş kurumlardır. Bunlar böyle yaşarlar umumiyetle. Böyle faaliyette bulunurlar. Oysa çağımızın getirdiği toplumsal gelişmeler, sosyal değişmeler bu sözkonusu sistemleri, gerek ceza-adalet, gerek ceza-infaz sistemlerini gittikçe saydamlaştırmaktadır. Bunların saydamlaştırılması talebi yine, arzettiğim gibi, dünyanın müşterek talepleri haline gelmiş bulunmaktadır. O kadar ki, bugün milletlerarası metinlerle kabul edilmiş olan hükümler sonucu, infaz kurumları mili ve milletlerarası kuruluşların gözlemine âdetâ açık hale getirilmiştir. İşte bu meseleler bütünüyle Türk hürriyeti bağlayıcı ceza infaz sistemi bakımından da sözkonusudur. Ama bunlara cevap vermek bakımından yalnız biz noksan değiliz, bunu da ifade edeyim. Batı ülkeleri de, bizim kadar elbette değil, ama onlar da noksanlıklar içindedir. Onları da gazete haberlerinden, televizyon haberlerinden sık sık duyuyoruz. Oralarda da pekâlâ hapisane isyanları, hükümlülerin isyanları olayı sık sık kendisini göstermektedir. Şimdi bizim buradaki konumuz ceza infazı ile temel insan hakları arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve bu konuda neler yapılabilceğini tayin etmek olduğuna göre, ben hazırlamış olduğum konuşmanın mühim bir kısmını atlamak suretiyle doğrudan doğruya o konuya gelmek istiyorum. Bir dafa hemen ifade edeyim ki, cezaların ne gibi vasıfları haiz olması, daha doğrusu hürriyeti bağlayıcı cezanın ne gibi nitelikleri içermemesi gerektiği hususunda, bugün artık milletlerarası enstrümanlarda, milletlerarası sözleşmelerde hükümler var. Mesela, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5. maddesinde, hiç kimse işkence veya zalimane veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele tarzlarına ve cezaya tâbi kılınmayacaktır, deniliyor. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunması anlaşmasının 3. maddesinde de hemen hemen aynı hüküm yer almış. Birleşmiş Milletler, Milletlerarası Medeni ve Siyasi haklar sözleşmesinin 7. maddesinde aynı hüküm yer almış. "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı veya zalimane, aşağılayıcı muamele tarzlarına ve cezaya tâbi tutulamaz, özellikle hiç kimse serbest rızası olmadan tabî veya ilmî deneylere

tâbi kılınmaz” denilmiş. Bununla da kalmıyor, işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaların önlenmesi için Avrupa Sözleşmesinde de aynı hükümler böylece tekrarlanıyor. Benzeri hükümlere anayasalarda da rastlıyoruz. Sözgelimi 1982 Anayasa'sının 17. maddesinin 3. fıkrasında “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz” denilmiş ve böylece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki hüküm tekrarlanmış.

Dikkat edelim ki, gerek milletlerarası sözleşmelerde, gerek anayasalarda, insan hakları ve cezaların infazı arasındaki ilişki, yani daha doğrusu insan haklarına aykırı ceza belirtilirken hemen hemen aynı ibareler kullanılmıştır, ceza zalimane olmayacak, insanlık dışı olmayacak, aşağılayıcı olmayacak. Üç nitelikte olmayan ceza yeterli olur mu? Bu üç niteliği taşımayan ceza insan haklarına mutabık olur mu? İnsan haklarıyla uygun, insan haklarıyla birlikte olur mu? Ceza zalimane olmayacak, insanlık dışı olmayacak, aşağılayıcı olmayacak ama cezanın uygulanmasından beklenen amaçlar var, ceza ile ulaşılmaması istenen hedefler var, cezanın suçluya karşı toplumun korunmasını sağlamak yanında ve özellikle bizzat hükümlü bakımından amaçları var. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere cezanın infazında ne gibi esaslar, ne gibi kurallar olması gerektiği konusu ile, cezanın infazı ile insan hakları arasında çok sıkı bir ilişki bulunduğu muhakkaktır. Yani sadece milletlerarası sözleşmelerde cezada üç nitelik olmayacak demekle ceza ve ceza infazı, çağımızın, dönemimizin temel karakterini teşkil eden insan haklarına uygun hale gelmez. Onun içindir ki bugün ülkemize tarizde bulunan milletlerarası gayriresmi bazı teşekküller Türkiye’de hürriyeti bağlayıcı cezaların zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı nitelikte bulunduğunu pek iddia etmiyorlar ve fakat daima bir cezaevleri reformu ihtiyacından söz ediyorlar. Demek ki cezanın infaz tarzı ile ve o infazla elde edilecek olan hedefler bakımından kullanılacak araçlar ile insan hakları arasında temel bir ilişki vardır. Bu ölçüler nelerdir? Çağdaş telakkide ceza infazı ne gibi kurallara uygun olarak yürütülürse, çektirililirse insan haklarına, insan haysiyetine aykırı nitelik almaz? Hemen bu hususu açıklayayım. Bu kurallar, bu esaslar milletlerarası alanda, hiç olmazsa Avrupa ülkeleri arasında tespit edilmiştir. Daha 1900’lerden itibaren Milletlerarası Ceza ve İnfaz Komisyonu, bu özel bir teşekküldür, fakat bütün milletlerin üyelerinden oluşan, bilimsel bakımdan ilk ceza örgütlenmesi olarak ifade olunur, bunda bir standartlar meydana getirdiler. Bu standartlar sonradan Milletler Cemiyeti tarafından ele alındı, yani Birleşmiş Mil-

İNSAN HAKLARI ve CEZALARIN İNFAZI

letlerin ağababası olan Milletler Cemiyeti tarafından ele alındı, belirli bir surette geliştirildi, sonra savaş çıktı, ortada kaldı. Savaştan sonra Birleşmiş Milletler bu standartları tekrar ele aldı, yeni komisyonlar kurdu, bunlara şekil verdi ve asgari standartlar olarak cezanın infazında bunlara vücut verdi. Bu arada Avrupa Konseyi meseleyi ele aldı. Bunların hepsinin üzerinde, biraz evvel dediğim gibi, Ceza ve İnfaz yahut Ceza ve İslah komitesinin hazırladığı metin vardır. Bunları Avrupa Konseyi ele aldı 1973'de bir metin meydana getirdi. Sonra bu metin yeniden geliştirildi, adı değiştirildi ve 1987 senesinde Avrupa Hapis Cezası Kuralları adı altında bütün devletlerin uygulaması için onlara arzolandu.

Benim kanaatim şudur, cezanın infazının insan haklarına uygun hale gelmesi, Avrupa Konseyi tarafından tesbit edilmiş olan bu asgari kurallara uygun hale getirilmesi, ona göre infaz edilmesini ifade eder. İnsan hakları ile olan irtibat, ilişki, kanaatimce somut olarak böylece tesis edilebilir. Bu kurallar üzerinde Avrupa Konseyinin geliştirmiş bulunduğu tefsirler vardır, izahlar vardır. Bunların hepsi bizde var, hepsi bizde mevcut. Ben bütün bunları nazarı itibare almak suretiyle, eserimde bunlara yer vermiş olduğum gibi, huzurunuzda getirdiğim bu konuşmada da bunları iki yönden özetlemek çabasına giriştim. Bunlar iki kısma ayrılabilir. Bir defa, her cezaevinde mutlaka bir düzen olmalıdır, bir disiplin olmalıdır. İçinde düzen ve disiplin olmayan bir cezaevi, amacına ulaşamaz, tretman adını verdiğimiz, hükümlüye yararlı faaliyetlerini de sürdüremez. O sağlanacak ama o sağlanırken bir takım disiplin araçları kullanılacak. Bu disiplin araçları nasıl olursa insan haklarına, insan haysiyetine aykırı olmaz? Bunu sözünü ettiğim kurallar göstermiş, teker teker ifade etmiş. Binaaneleyh disiplin konusunda bu kuralların gösterdiği esaslara uymak lazım.

İkinci olarak tretman konusu geliyor. Tretman konusu fevkalade geniş. Fizik tesislerden, fizik eğitime, eğlenceye, çalışmaya, sağlığa, dışla münasebete, entellektüel faaliyetlere, hükümlülerin belirli bir ölçüde cezaevi idaresiyle işbirliği yapabilmesine ve diğer konulara ilişkin bütün konular tretman içinde yer alır. Bu konularda da yine hangi esaslara uyulması lazım geldiği, hangi esaslara uyulursa cezanın infazının temel insan haklarına aykırı olmayacağı, insan haysiyetine mutabık bulunacağı, yine kurallarla gösterilmiştir. Ben bu kuralların içeriği konusunda da sizlere bazı bilgiler verecektim, fakat öyle sanıyorum ki bana tahsis edilmiş olan zamanı galiba biraz da aşım. Onun için burada sözüme son veriyorum.

Koray DÜZGÖREN

Çağdaş Gazeteciler Derneği
Başkanı
İstanbul

Efendim, önce böyle bir seçkin heyetin böylesine önemli bir konuyu gündeme gytirmesinden duyduğum memnuniyeti belirtmek istiyorum. Tabii bu memnuniyet benim kişisel sorunum değil. Türkiye'nin içinde bulunduğu durumla ilgili. İnsan Hakları, Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden birini oluşturuyor hala. Ve bu çerçevede cezaevlerinin sorunları, özellikle son 10 yılda, insan haklarıyla birlikte anılıyor. Yalnız bu noktada memnuniyetimi belirtmekle birlikte küçük bir saplama yapmak istiyorum. Asla eleştiri olarak alınmaması dileğiyle, insan hakları sözkonusu olduğu zaman samıyorum İnsan Hakları Derneği'nin de burada bulunmasında yarar olabilirdi. Bunu bir dilek olarak iletiyorum, çünkü gazeteci olarak bildiğim, Türkiye'de insan hakları konusunda en derli toplu çalışmayı İnsan Hakları Derneği yapıyor. Maalesef devlet organları ve yetkilileri bu konuda insan hakları uygulamaları ve cezaevleri uygulamalarına ilişkin ne bir derli toplu bilgi derleyebiliyor, ne de bu bilgileri kamuya yansıtabiliyor. Dolayısıyla İnsan Hakları Derneği kendi olanaklarıyla bu bilgileri derleyip bu sorunla direkt uğraşan bir kuruluş görünümünde. Ama belki İnsan Hakları Derneği üyesi olmam bunu telafi edici bir nokta olarak değerlendirilebilir. İnsan hakları deyince, çok geniş kapsamlı, hocamın da dediği gibi: Ama ister istemez cezaevleri meselesine gelene kadar insan hakları konusunu bir genel planda ele almak istiyorum ve biraz da rahatsız edici bir sorun tabii. Ama bu rahatsızlığı duymazsak insan hakları konusunda bir şeyler yapmak için fazla cesaretimiz olmayabilir. Biraz rahatsız olacağız. Son on yılda insan hakları Türkiye'de neden gündemin 1. maddesini alıyor? Belki bir kısmımız için hatırlatma olacak, bir kısmımız için yeni

bilgiler olacak, ama ben kısaca geçeceğim, çünkü bunlar bir anlamda arşiv malzemesi. 12 Kasım 1985 tarihli Ceza ve Tutukevleri Araştırma Komisyonu raporuna göre, Eylül 1985'e kadar 2120 işkence davası açılmış T.C. mahkemelerine. Zanlı polis ve güvenlik görevlisi sayısı 4623. Yani işkencenin kurumsal bir sorun olup olmadığı tartışmalarına ışık getirecek bir rakam belki. Ve başka bazı sayılar. Yine 12 Eylül'den bu yana 650 binden çok yurttaş gözaltına alınmış, 210 binden çok dava açılmış, yaklaşık 400.000 kişi pasaport alamıyor, yurtdışına çıkış yasağı var, 15 bine yakın Türk vatandaşı da Türkiye'ye giremiyor. Onlar da vatandaşlıktan çıkartıldığı için, 30 bin kişi, bunun yanı sıra politik göçmen olarak yurtdışına çıkmak zorunda kalmış. Gerekçeleri hiç önemli değil. 12 Eylül'den bu yana 48 kişi idam edilmiş, 320 idam dosyası T.M.M.M.'nin gündeminde, yaklaşık 3000 idam dosyası da Yargıtay'da. Ve devletin de kabul ettiği bir rakam var, 180 kişi işkencelerden ölmüş. İşkence sonucu cezaevlerinde ölmüş. Uluslararası Af Örgütünün araştırmalarına göre fiziksel ya da psikolojik olarak işkence yapılan kişilerin en az % 70 inde ağırlıklı ruhsal rahatsızlıklar olmak üzere kalıcı rahatsızlıklar bulunuyor. Bu durumda gözaltında alınan 650 bin yurttaşımızın % 90'ına işkence yapıldığı belirlenmiş, yani yaklaşık 595 bin kişiye işkence yapıldığı anlaşılıyor. Bunların bir kısmı poliste, bir kısmı ceza ve tutukevlerinde. Cezaevlerine gelince, cezaevleri sorunu sürekli gündeme geldiğine göre, Türkiye'de cezaevlerinin ciddi sorunları var demektir. Bu sorunlar çok yönlüdür. Hocamın da belirttiği gibi, uluslararası standartlar ele alındığı zaman, Türkiye'deki cezaevlerini bu standartlar karşısına koyduğumuzda, artı hanesine yazabileceğimiz fazla bir şey yok. Gerçi bu konuda Sayın Melda Türker ayrıntılı açıklamalar yapacak, ama ben de bir gazeteci olarak çeşitli gözlemlerimi ve edindiğim bilgileri size aktarmak zorunda kalacağım. Bunların bir kısmı tabii rahatsız edici şeyler. Yalnız o meseleye girmeden önce bir temel yaklaşıma değinmek istiyorum. İnsan hakları konusu gündeme geldiği zaman genellikle Türkiye'de birçok konuda olduğu gibi çifte kriter uygulanıyor. Evet, biz insan haklarından yanayız, ama şöyle olmaması koşulluyla ya da şöyle olması koşulluyla diye. Nitekim, ceza ve tutukevleriyle ilgili çeşitli yönergelere, genelgelere baktığımız zaman bu yaklaşımın çok açık seçik göstergelerini görüyoruz. Peşinen insanlar belli düşüncelere, belli yapılaraya göre ayrılıyor ve bu nokta çok önemli. Cezaevleri ikinci bir ceza uygulaması yöntemi olarak değerlendiriliyor. Yani insanlara bir ceza vermişiz, bunlar adli mahkûm olabilirler, siyasi mahkûm olabilirler, devlete karşı çıkmış olabilirler ya da düşüncelerinden dolayı her-

hangî bir cezaya çarptırılmış olabilirler. Ama biz devlet olarak bunlara bir ceza vermekle yetinmiyoruz, cezaevrine koyarak o cezaevindeki kurallarla ve o cezaevindeki uygulamalarla bunlara bir ikinci ceza daha veriyoruz. Ve genellikle bu verilen ikinci ceza, birinci cezadan daha ağır oluyor. Bir kere bu temel yaklaşımın değiştirilmesi gerekir. Çok küçük bir örnek okuyacağım, sayın bakanlık yetkilileri alınmasınlar, 1 Ağustos genelgesinden bir madde: "Haberleşme imkânı sağlanması, firara, içeriye yasak ve tehlikeli maddelerin sokulmasına zemin hazırlaması, cezaevlerinde yolsuzluklara yol açabilecek olması ve kontrol zorluğu sebepleriyle hükümlü ve tutukluların dışarıyla telefon görüşmesi yapmalarına kesinlikle izin verilmeyecektir". Oysa B.M. standartlarına göre telefonla konuşmaları gerekiyor. Ancak diyor, verebiliyorlar ama, ancak hükümlü ve tutukluların anası, babası, karısı ve çocuklarının ölümü veya hayatî tehlike arz edecek şekilde hastalanıp hastaneye yatırılması halinde, Cumhuriyet Savcılığınca ve ilgili Valilik ve Kaymakamlıklara telefonla teyid ettirilmek ve bilahare de belgeleri gönderilmek kaydıyla ve Cumhuriyet Savcısının yazılı izniyle bir defaya mahsus olmak üzere, idarenin telefonuyla görüştürülmesine müsaade edilebilecektir. Daha bitmedi! Daha sonra gönderilecek, ölüm veya hayatî tehlike geçirip hastaneye yatırıldığına dair, hükümlü ve tutuklunun hastaneye yatırıldığına dair yukarıda zikredilen belgeler ile Cumhuriyet Savcılarının telefon görüşmesi yapılmasına ilişkin verdikleri yazılı izin belgesi, adalet müfettişlerinin ve bakanlık yetkililerinin denetlemelerine müsaade edecek şekilde bir dosyaya takılıp muhafaza edilecektir. İzin veriyor ama bu bürokratik işlemler başarıyla geçirilebilirse. Yani nazarî olarak böyle, ama fiiliyatta bu mümkün değil. Bu temel yaklaşımın değiştirilmesi gerekiyor. Cezaevleri meselesine de, insan hakları meselesine de sağlıklı bir bakış açısı getirebilmek için, bir kere bu temel yaklaşımın değiştirilmesi gerekiyor. Yani insan haklarına herhangi bir şart, temel bir kayıt getiremeyiz. Nitekim geçtiğimiz yaz aylarında, geçtiğimiz senenin yaz aylarında, hepimizin yakından izlediği, basının da yakından izlediği Eskişehir ve Aydın cezaevlerindeki açlık grevleri meselesi vardı. Ne yazık ki burada da aynı kıstas uygulandı. Evet, bunlar açlık grevi yapıyorlar, koşulları şöyledir, ama bunlar bölücüdür, dedi en yetkili ağızlar. Ana Muhalefet Partisi Lideri de dahil olmak üzere. Sayın dinleyiciler, böyle bir değerlendirme olamaz. Ya biz insan hakları açısından bu insanlara, suçları ne olursa olsun, insanî açıdan bakarız, yahut da bakmayız. Birincisi, devlet olarak bu insanların her türlü sağlık koşullarında, her türlü insanî koşulda, cezaevlerinde kendilerine verdiğimiz ceza sü-

INSAN HAKLARI ve CEZALARIN INFAZI

resini geçirmeleri için her türlü önlemi almak zorundayız, devlet olarak. İkincisi de, cezaevlerindeki uygulamaları onların ceza türlerine ya da siyasî düşüncelerine göre bölümlere ayıramayız. Bunlar insan haklarına aykırıdır. İnsan haklarına gerçekten inanıyorsak, böyle bir çifte kritere karşı çıkmak zorundayız.

Somut olarak bazı sorunlara değinmek istiyorum. Ben yine geçtiğimiz yaz aylarında, açlık grevlerinden sonra, bakanlığın izni ile Adana cezaevine girdim. Adana cezaevi, ağırlıklı olarak siyasî mahkûmların kaldığı bir cezaevi değildi. Bakanlık da zaten özel olarak bu cezaevini seçti, bana bildirdi. Sadece 13 siyasî tutuklu ve hükümlü vardı, gerisi adli tutuklu ve hükümlüydü. Oldukça da yeni bir cezaevi sayılabilir, çünkü Adana'nın eski meşhur bir kapalı cezaevi var, onu anlatmayı bile gerekli görmüyorum. Bu cezaevinde neler gördüm, neler var, neler yok, kısaca şunları özetlemek istiyorum, mahkûmların bana anlattığı şeylere dayanarak, yaşadıklarına, anlattıklarına dayanarak. Havalandırma süreleri çok kısır. Tabii bu anlatılanlar cezaevinden cezavine değişiyor. Bazı cezaevlerinde havalandırma 5 saat, bazılarında gün boyu, bazılarında 2 saat. Adana cezaevinde sabah ve öğleden sonra olmak üzere 2'şer saat havalandırmaya çıkıyorlardı. Onların iddiasına göre, diğer cezaevlerinde o sırada akşama kadar havalandırma var. Oysa bütün koğuşların akşama kadar havalandırmaya çıkabilmesi için yeterli alan mevcut olduğunu gördük. Yine, yakınlarıyla görüşme sürelerinin yeterli olmadığını söylüyorlar. Bunu da tesbit ettim. Bir açık görüş sırasında, ikinci derecedeki akrabalarla görüşmek hâlâ yasak. Bilmiyorum bu konuda bir yumuşama getiriyorlar mı? Bazı değişiklikler düşünüyorlar. Soyadı değişen kızkardeşe görüşmeleri sorun oluyor bu insanların. Yeğenler de aynı yasak kapsamında. Bunlar ayrıntıymış gibi görünüyor ama cezaevinde yaşayan insanları ve yakınlarını, bizim Türk toplumunun önemli bir kesimini yakından ilgilendiren şeyler bunlar. Radyo ve teyp yasağı hâlâ var. Televizyon serbest. Yani sadece devletin TRT'si seyredilebiliyor. Bazı cezaevlerinde merkezi video yayını olduğunu öğrendik. Tabii bu radyo yasağının da gerekçesi çok ilginç. Adalet Bakanlığı radyo yasağını da şu gerekçeyle koymuş. Efendim, bunlar çok becerikli insanlar, bu radyolardan alıcı verici telsiz yapıp dışarıyla irtibata geçiyorlar, anarşist eylemlerini sürdürmek için, filan gibi böyle bir gerekçe içindeler. Birincisine katılıyorum... gerçekten yetenekli olduklarına. Ama böyle bir gerekçe ile radyo gibi uygar bir iletişim aracının yasaklanması, doğrusu anlaşılır değil. Beslenme meselesine gelince, son geçtiğimiz yılın ortalarında yanılmıyorsa 600 küsur lira olan günlük tahsisat

1500 liraya çıkartıldı. Yeni bir artırım yapılmadıysa diye bir kayıt koyuyorum. 1500 lira ile sabah-öğlen-akşam yemeklerini yemek zorundalar. Ve yemekler cezaevi mutfağında yapılabilir, dışardan mahkûmların yemek alması kesinlikle yasak. Ben bu yemeği yedim... yiyemedim daha doğrusu. Çünkü 1500 liranın 600 lirası zaten ekmeğe gidiyor. Geriye kalanla sabah kahvaltısı, öğle yemeği ve akşam yemeği. İkinci bölümde, eğer ilginizi çekerse veya zaman kalırsa, yahut sorularda, yemekte neler çıktığını, öğünlerde neler olduğunu size anlatırım. Tabii mahkûmların, tutukluların ve hükümlülerin bu yemekle beslenmeleri olanaksız. Ve ciddi bir beslenme sorunu var. Bu da tabii yıllar boyunca önemli sağlık sorunlarını gündeme getiriyor ki biraz sonra o sağlık meselesine de gireceğim ayrıntılı olarak.

Şimdi çok kısa geçmek istiyorum. Çamaşır sorunları var, yattıkları yataklar sorunlu, en önemlisi de ısınma sorunları var. Kışın ısınamıyorlar. Kapılar çok erken kapandığı için sağlıklı havalanmıyorlar. Nem ve rutubet önemli bir sorun. Sıcak su yok, yani yaz kış soğuk su ile yıkıyorlar. Eğer böyle değilse lütfen beni yalanlasınlar. Revir var, en önemli sorunlardan biri de bu. Cezaevinde revir var ama yeterli güvenlik koşulları sağlanamadığı için revirde hasta bakılamıyor. Tek doktor var. Adana cezaevi bölge cezaevi olduğu halde, o bölgedeki 20 küsur cezaevinden tedavi için mahkûmlar oraya getirildiği halde, o cezaevinin reviri kullanılmıyor. Doktor asla müsaade etmiyor. İlaç sorunu var. Hastalara ilaç verilemiyor. Parası olan ilacını aldırıyor, vs. Cezaevinin bir kapalı spor salonu, sineması var, fakat bunlar yine değişik gerekçelerle kullanılmıyor. Herhangi bir üretken faaliyette bulunamıyorlar. Herhangi bir eğitim faaliyeti yok cezaevinde. Sadece televizyon seyrediyorlar. Cezaevindeki hükümlü ve tutuklu kadınların yanında bulunan çocuklar da aynı karavanadan yemek yemek zorunda. Onlara özel bir şey çıkmıyor. Ve cezaevinde haşarât sorunları var. Tabii bu listeyi ayrıntılı olarak uzatmak mümkün. Adalet Bakanlığı denildiği zaman, özellikle geçtiğimiz yıllarda ne yazık ki Adalet Bakanlığı denildiği zaman, açlık grevleri ve sevkler geldi. Gerçekten de bugün Türkiye'de bir mahkûm en az yılda birkaç cezaevi dolaşiyor. 10 yılda bir mahkûmun 8-10 cezaevi dolaştığı görülüyor. Ve tabii bunun gerekçeleri var. İsyenlar çıkıyor, tüneller kazılıyor, açlık grevleri yapılıyor ve idare de bunları cezalandırmak için devamlı sevk ediyor. Yani müthiş bir tutuklu ve hükümlü trafiği var Türkiye'de. Peşinden de tutuklu ve hükümlü aileleri iç turizmin en önemli müşterileri durumunda. Bazı zamanlar 4-5 cezaevi değiştiriyor-

lar ve aileleri de bunların peşinden, onlar nereye gidiyorsa gidiyorlar. Mütthiş bir yıkım içinde aileler... gördüğüm aileler.

En son soru olarak da, sormak istiyorum sayın Adalet Bakanlığı yetkililerine, cezalarının bitimine 5 yıl kalan hükümlülerin de sivil cezaevlerine dağıtılacağı söyleniyor. Böyle bir uygulama var mı, onu merak ediyorum? Bir de çok kısa olarak son durumla ilgili bir iki saptama yapmak istiyorum. Cezaevinde tabii farklı yaşayanlar da var. Böyle yaşıyor ama özellikle Bayrampaşa Devlet Hastanesinde. Ayrıcalıklı mahkûmlar hastanenin ikinci katında kendilerine ayrılan özel odalarda, her istedikleri karşılıp, özel ziyaretçilerine izin verilerek kalıyorlar. Büyük paralar karşılığı bu konumları elde ettikleri ileri sürülen bu mahkûmların hastalıklarının ne olduğunu kimse bilmiyor doğrusu. Yani sağlık müdürü de gitti, ziyaret etti, fakat o da çıkartamadı, 11 Şubat günü Tercüman gazetesinde yayınlanan, İl Jandarma Alay Komutanlığına atfen verilen haberde, siyasî tutukluların gardiyanları ya tehdit ederek ya da satın alarak kendi yanlarına çektikleri iddia ediliyordu. Adalet Bakanlığında bir ses çıkmadı bu iddiaya. Yetkililer gardinyalara artık güvenmediklerini belirterek, firarlara bir açıklık getirmemekle birlikte, çözüm olarak 12 Eylül döneminde olduğu gibi askerlerin koğuşlarda kalabalık nöbet gruplarıyla denetlemesini gösteriyorlar. Öneri getiriyorlar. Buna karşılık Adalet Bakanı ise, Jandarmanın aksine, 12 Şubat tarihli Sabah gazetesinde yayınlanan bir açıklamasında, "Babalar gardiyanlara bizden çok para veriyorlar ve istediklerini yaptırıyorlar", diyerek olayın gerçek yüzünü, Bakanlığın aczini bir anlamda sergiliyor. Bakanın dahi güven duymadığı bu kadrolarla cezaevlerinin nasıl yönetildiğini biz anlayamıyoruz. Efendim, kusura bakmayın, vaktimi biraz aştım, ikinci turda vaktim kalırsa sağlık uygulamalarıyla ilgili bir iki şey daha söylemek istiyorum. Teşekkür ederim.

Turgut KAZAN

İstanbul Barosu
Başkanı

Teşekkür ederim. Arkadaşlar, ben de sayın hocam Dönmezer'in yaptığı gibi başlıktan başlamak istiyorum. Gerçekten bir yönüyle başlık çok geniş kapsamlı. Bunu kabul ediyorum. Ancak ben bu başlığı Türkiye'ye özgü bir durum olarak da görüyorum. Yani ben İnsan Hakları ve İnfaz Sistemi başlığını o çok geniş, kucaklayıcı ve yaygın konuyu içine alacak insan hakları olarak değil, cezaevleriyle insan hakları arasında Türkiye'ye özgü bir paralelliğin gereği olarak görüyorum. Şimdi önce bununla ne demek istediğimi anlatayım. Evet, bugünlerde çok duyuyoruz, çağımız insan hakları çağı deniyor, dünyanın hızla değiştiği söyleniyor, duvarların yıkıldığı altı çizilerek belirtiliyor. Bunların hepsi doğru, ama arkadaşlar, biz bu değişen dünyada kendi kafalarımızdaki duvarların hepsini koruyoruz. Bununla ben şunu demek istiyorum, bizde halen insan hakları deyince, hukuk deyince, siyasal mücadele deyince, diğer herkesin yolu yine cezaevinden geçiyor. Bizim için cezaevi, hukuk ve hak mücadelesinin bir uğrak yeridir. O nedenle de insan hakları ve infaz sistemi başlığını ben bize özgü bir başlık olarak görüyorum. Örneğin İnsan Hakları Derneği dünyanın her yerinde var. Türkiye'deki İnsan Hakları Derneği'nin gündemindeki birinci konu cezaevidir. Oysa sayın hocamın söylediği gibi, insan hakları çok geniş bir yelpazeyi kucaklar. Ama niye bizde hep cezaevidir? Çünkü insan hakları diyenin mutlaka gideceği yerden biri cezaevidir. Bu bakımdan bizim gerçekten, bunu abartmadan söylüyorum, bir garip özelliğimizdir, unutmayalım ki biz Cumhurbaşkanımızı bile hapsetmişiz. Bu nedenle hepimizin kafasında cezaevinin ayrı bir yeri var. Bu toplumun özelliği. Tabii ki bunu değiştirmemiz gerekiyor, onu kabul ediyorum, ama bu özelliği henüz yaşadığımızı da biliyorum ve görüyorum. Şimdi bu nedenle ben cezaevleri

konusuna salt insan hakları açısından değil, tabii ki insan hakları açısından cezaevlerine bakmak gerekiyor ama bir de Türkiye'de cezaevlerinin, bu sıcak bakış nedeniyle, cezaevlerinin Türk toplumunun önemli bir kesiminin vicdanında yaşayan bir yer olması nedeniyle bazı oyunlara gebe bir merkez olarak görülmesi gerektiğini belirtmek istiyorum. Ve bu nedenle de, örneğin demokrasi yolunda ilerlerken, tehlikeli oyunların oynanabileceği yerler olarak da bilinmesi gerektiğini söylüyorum. Bu yüzden de cezaevleri sorununa bizim yalnız insan hakları açısından değil, demokrasiye doğru giderken, demokrasiyi doğru kurabilmek için tehlikeyi bertaraf edecek önlemleri de almamız gerekir diye, cezaevlerine bakmamız gerekiyor diyorum. Arkadaşlar, bu tehlike dediğim şeyi nasıl bertaraf etmek mümkün ya da bu nedir, onu da çok kısa başlıklarla açıklamak gerekir. Şimdi sayın hocam bazı disipline ilişkin ve bazı araçlara ilişkin, tabii ayrıntıya giremedi, altını çizdiği bazı noktalar oldu. Şimdi bir kere, sağlıklı kurallar koymamız gerekir, yani cezaevinde hem insan hakları açısından doğru bir iş yapabilmek için, hem de oynanabilecek oyunları bertaraf edebilmek için, sağlıklı kurallar koymamız gerekir. Ve ikincisi, o kuralların sağlıklı işleyişine ilişkin mekanizma kurmamız gerekir. Şimdi, B.M. standartları deniliyor, 3'e 8, 55 tarihli bu standartlar 55 maddeden oluşuyor. Barınma, sağlık, giyim, yatak, yiyecek, spor, tıbbî yardım, disiplin, bilgi verme, şikâyet hakkı, dışarıyla temas, okuma, pesonelin durumu, niteliği ve denetim başlıklarını taşıyan bu bölümlerde, cezaevlerine ilişkin asgarî kurallar bunlar olmalıdır deniliyor. Tabii bizde m³ havaya baktığımız zaman şaşırıp kalıyorsunuz, besine baktığımız zaman, spor, disiplin... yani disipline ilişkin savunma hakkına baktığımız zaman, gerçekten felâket bir manzara ile karşılaşılıyorsunuz. Örneğin yakınlarıyla görüşme hakkı deniliyor, örneğin yazışma hakkı deniliyor, okuma hakkı deniliyor ve nakillerdeki bazı haklardan bahsediliyor standartlarda. Önceden haber verilir deniliyor. Fizikî koşulların, yani nakilde fizikî koşulların, ısı, hava durumu dahil, belirlenmesi ve dikkat edilmesi gerektiği söyleniyor. Ama tabii bizde, çok çarpıcı bir olay yaşandığı için söylüyorum, Aydın Cezaevi naklinde bunların hiçbirinin zerresine uyulmadığını gazete haberlerinden görmek mümkün oluyor. Yani tabii arkadaşlar, 1 Ağustos genelgesinin getirdiği kurallara baktığımız zaman, bu standartlarla karşılaştığımız zaman, örneğin izin almadan koğuşa girmek yasak deniyor, örneğin yüksek sesle konuşmak yasak deniyor, örneğin uyku zamanı uyumamak yasak deniyor, örneğin lâubâlî davranmak yasak deniyor, örneğin ödünç alınan kitabı yitirmek yasak deniliyor, örneğin siyaset konuşmak yasak

deniyor. Şimdi arkadaşlar, bu kadar kaypak kuralları koyarsanız ve bu kuralların işleyişine ilişkin sağlıklı bir mekanizma kuramazsanız, işte cezaevi her zaman patlamaya hazır bir dinamit fiçisi olur. Ve buradan da, bazen istihbarat birimleri, bazan iktidardaki güçler, bazan iktidardaki çevreler, diledikleri oyunu oynarlar.

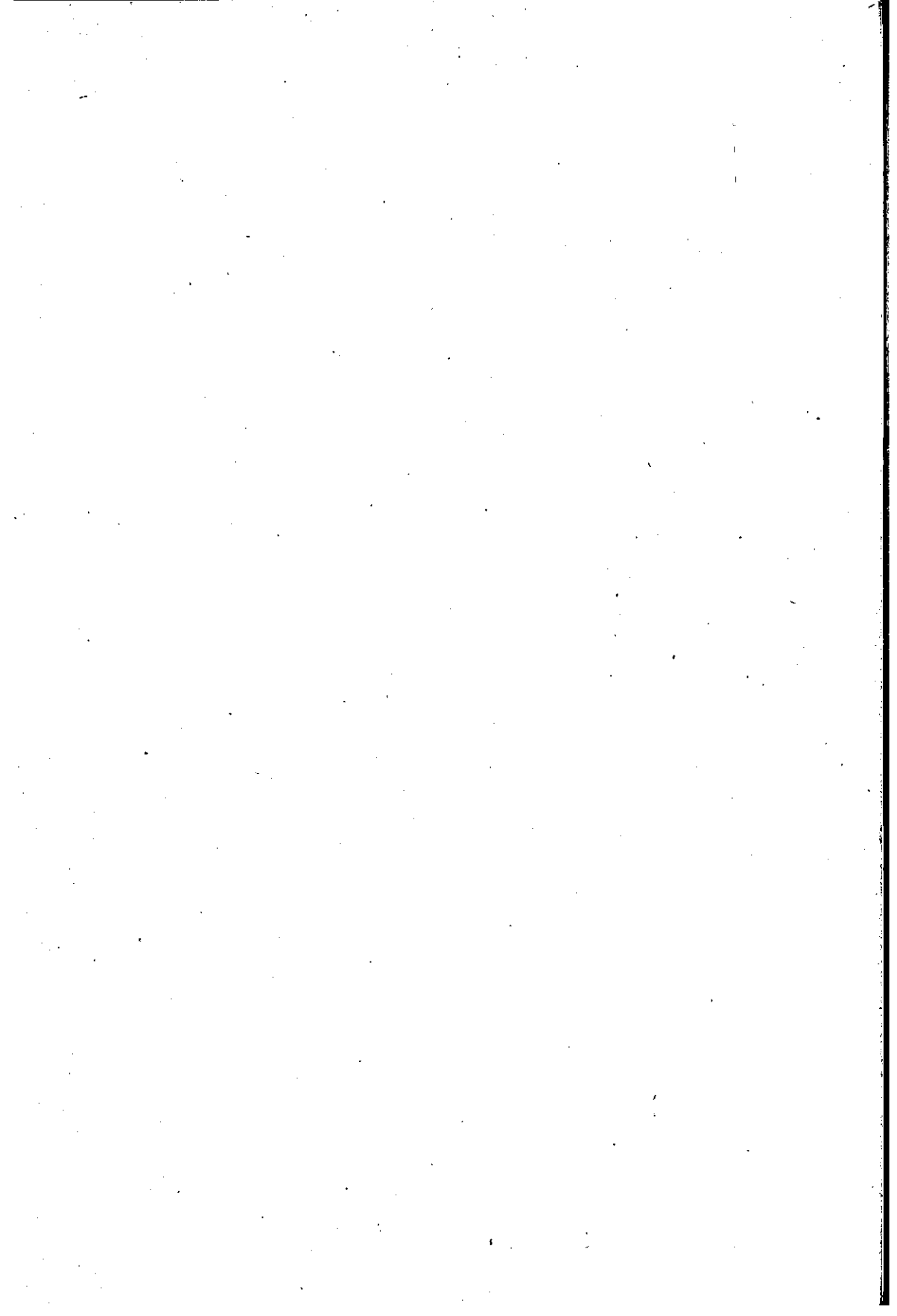
Bu bakımdan ne yapmak gerekiyor? Sayın hocam dediler ki, düzen ve disiplin feda edilemez. Gerekli araçlar. Tabii ayrıntıya giremediler, araçlarımız ne olacak? Bir kere bu kuralları, insanî kurallar haline dönüştüreceksiniz. İkincisi, infazı, hocamın bu görüşü benimsediğini bildiğim için onunla birlikte düşündüğümüz kanısındayım ve tekrarlamak istiyorum, kendisi söyleyemediler, infazı kesinlikle yargıya emanet edeceksiniz. Eğer infazı yargıya emanet etmezseniz, cezaevleri Türkiye için, Türkiye'de ilerlemekte olan, yani kurmaya çalıştığımız demokrasi için bir tehlikeli çiban başı olacaktır. Bu bakımdan ne yapacaksınız? 1935 Berlin Kongresinde benimsenen yaklaşımı kabul edeceksiniz. Yani ne yapacaksınız? İnfaz mahkemeleri kuracaksınız. Evet, kuralları koyacaksınız da, kurallarımız iyi olsa kim uygulayacak? Başgardıyanla müdür. Şimdi başgardıyanla müdür sizin hem disiplin cezası almanızı sağlayacak, hem de infaz yapmak diye tabir edilen, şartlı salıverilmeden yararlanma hakkı ki, bu tutuklu ve hükümlü için felâket bir sonuçtur, yani buna cezaevi başgardıyanı ile cezaevi müdürü karar verecek. Bunları ortadan kaldırmanız için infaz mahkemeleri kuracağız. Arkadaşlar, infaz mahkemesi kurmazsanız ne olur? Tabii sayın hocamın size gösterdiği kitapta çok ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi, Berlin Kongresinde uygulanan cezaların kanuniliğini hiçe saymış olursunuz. Çünkü birisine bir ceza veriyorsunuz, bu cezayı, yani nasıl bir şey olduğunu o adam bilmek zorundadır. Süresini bilmek zorundadır. 3 yıl diyorsunuz, 5 yıl diyorsunuz, 15 yıl diyorsunuz. Demek ki 15 yıl şartlı salıverilip şöyle yaşarsam, şu kadar sürede çıkacağım diye bilmek zorundadır. Eğer bunu siz başgardıyanın vicdanına emanet ederseniz, cezada kanuniliği çığnemiş olursunuz. Türkiye'deki tablo budur. Cezaevlerine ilişkin, gerek tüzüğün, gerek 1 Ağustos genelgesi denilen genelgenin, getirdiği kurallar kaypaktır, belirsizdir, her türlü tartışmaya, yoruma açıktır ve bu yorumu yapmağa karar verme hakkını da başgardıyana bırakacaksınız.

Dört ayrı Barolar Birliği Başkanı olarak biz orayı gezdik, tehlike dediğim şeyin altını çizmek için söylüyorum, tüp istiyorlar. Cezaevine bomba sokmaktır. Bizzat Bakan, hayır diyordu, bir, iki ölüme karar

vermişler, kimlerin öleceklerini seçmişler, listeler elimize geçti, diyor-du. Gittik, ikisi de yoktu. Sordum, tüp istiyormusunuz, hayır biz aklımı-zı peynir ekmekle mi yedik? Kim çıkarmış tüp istediğimizi, diyorlardı. Her bir koğuşun her bir kademlisi ile konuştum, biz alalâde bir ısıtıcı istiyoruz diyorlardı. Bizim midelerimizde ülser var, herhangi bir saatte süt içeceğimiz zaman ısıtacağımız rezistans gibi bir şey istiyoruz, hepsi bu kadar. İki, ölüm, fedai bölümü için söylüyorum, herkes yaşamak istiyor. Ne olur, hazır buraya gelmişken bir imkân bulsanız da bu soruna çö-züm getirseniz, diyorlardı.

Şimdi demek ki cezaevleri bu durumu ile bırakıldığı zaman, geri gelişmelere açık kapıdır. Bu kapıyı kapamamız gerektiği için söylüyorum. Aynı dönemde ben Bartın Cezaevine gittim. Cezaevine girdim, radyo vardı, daktilo vardı, aynı 1 Ağustos genelgesinin uygulandığı cezaevinde insanlar harıl harıl İngilizce çalışıyordu, ders çalışıyordu. Hep beraber oturdular, öğle yemeği yediler. Savcı da yanımdaydı. Mektup yazıyorlardı diledikleri kadar. Bunlar çok önemlidir, onun için söylüyorum, çünkü Aydın'daki uygulamaya göre bir tek mektup yazabilecektiniz haftada. O da bir kâğıdın bir yüzüne. Niçin diye sorduğumuz zaman savcıya, efendim, kontrol edemiyoruz, diyordu. Yani şimdi bu kuralları koyarsanız, bu kurallarla dilediği gibi oynama imkânını birilerine bırakırsanız, o zaman tehlikeli çaban başı olur demek için söylüyorum. Bartın Cezaevinde aynı genelge uygulanıyordu. Şimdi sayısını size veremiyecğim ama basına yansıdı bu. Bartın Cezaevinde cezaevi tutukluları ve hükümlüleri son üniversite giriş sınavında en büyük başarıyı gösterdiler, Boğaziçi üniversitesinin birçok bölümüne girebilecek puanı elde ettiler. Tabii giremediler. Arkadaşlar, sanırım ben de süremi doldurmuş bulunuyorum. Cezaevlerinin bize özgü bu durumunu görmemiz gerekir diyorum. Cezaevleri, bakın tekrar ediyorum, bazı istihbarat birimlerinin, bazan iktidardaki güçlerin, örneğin erken bir seçimi kendisi için gerekli gören bir hükümetin, şiddeti tırmandırmak istediği zaman, şiddeti tırmandırarak seçimlerden daha iyi sonuç alabileceğini hesaplırsa kullanabileceği bir yerdir. Aynı zamanda Türkiye'de, başka bir şey daha söylüyorum, açık yüreklilikle söylüyorum, Türkiye'de siyasal mücadeleyi şiddete dayalı modeller içinde düşünenlerin de, cezaevini bu koşullarda bırakırsanız, oyun oynayabilecekleri yerdir. Bunları düzeltmek hepimizin görevidir. Dediğim gibi, bir, sağlıklı kurallar koyacaksınız, iki, infaz mahkemelerine bağliyacaksınız. Tabii benim mesleğimi çok yakından ilgilendirdiği için, cezaevi deyince bilinmeyen bir yönünü daha söyleyeyim. Biraz Koray Düzgören bir bölümüne işaret etti. Şimdi,

cezaevinin iç güvenliği vardır, dış güvenliği vardır, iki ayrı Bakanlığa bırakılmıştır. Bu iki ayrı bakanlığa bırakılmasından doğan müthiş sorunlar vardır. Cezaevi aslında Adalet Bakanlığına bağlı olmalıdır, dışı da içi de. Ve tabii ki ayrı bir kolluk kurulmalıdır. Dışı için. O ayrı. Ama yaşadığımız bir olay var, onun için söylüyorum. Cezaevlerinin insanlığı olayı değil gibi görünüyor ama tutuklular açısından, davalar bitmediği için, cezaevinin dış güvenliği İçişleri Bakanlığına bırakılmıştır. İçişleri Bakanlığı kendi keyfince tutukluyu yargılandığı mahkemeye getirir ya da getirmez. Getirmediği için, yargılanmaz tutuklu, 3 ay kalır, 8 ay kalır, duruşmasına yetiştirilemediği için hakim önüne çıkamaz ve bu yüzden de tutukluluğu sürer. Bir de cezaevi olayının böyle bilinmeyen, çok önemli saydığım bir sorunu vardır. Teşekkür ediyorum sayın Başkan.

Hüseyin TURGUT

Adalet Bakanlığı
Ceza ve Tevkif Evleri
Genel Müdür Muavini

Sayın Başkan, değerli konuşmacılar, sayın konuklar ve değerli basın mensupları. Bir taraftan insan hakları, diğer taraftan cezaların infazı söz konusu olunca, insan haklarının zedelenmemesi bakımından bu iki hassas saha arasında çok dikkatli bir sınır çizmek lazımdır. İnsan hakları ve cezaların infazı deyince karşımıza iki türlü hukuk çıkmaktadır. Bunlardan birisi milli hukuk, diğeri ise milletlerarası hukuk. Ben-deniz önce bu iki hukuk dalına kısmen temas etmek istiyorum. Önce milli hukukta insan hakları ve cezaların infazı, hürriyeti bağlayıcı cezaların, yani hapis ve ağır hapis cezalarının veya tutuklama kararlarının infaz edilmesi sırasında, hükümlülerin ve tutukluların temel hak ve hürriyetleri önemli ölçüde sınırlandırılmış olur. Anayasamızın 12. maddesindeki, "herkes kişiliğine bağli toplanmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir," hükmü, kişi hak ve hürriyetlerini teminat altına almışsa da, 3. maddesi, "devletin ülkesi ve mileti ile bölünmez bütünlüğü, kamu düzeni, genel asayiş, genel ahlâk ve kamu yararı gibi sebeplerle temel hak ve hürriyetler kanunla sınırlandırılabilir," hükmüne yer vermiştir. İşte buna dayanarak, 647 sayılı cezaların infazı hakkında kanunun 19. maddesi uyarınca hürriyeti bağlayıcı cezalar infaz edilirken, kişilerin seyahat, haberleşme, seçme-seçilme, istediği işte çalışma, öğrenim ve serbestçe hareket etme, kamu hizmetlerine girme hakları, infaz süresi içinde geçici olarak kısıtlanmış veya ortadan kaldırılmıştır. Mesela tutuklu ve hükümlüler seçme haklarını kullanamazlar. Anayasada bu hüküm yer almıştır. Buna karşılık cezaevindeki mahpusları özel hayatının gizliliği, maddi ve manevi varlığının korunması, geliştirilmesi, din, vicdan, ibadet hak ve hürriyetleri, düşün-

İNSAN HAKLARI ve CEZALARIN İNFAZI

ce ve kanaat hürriyetleri, dilekçe ve şikâyet hakkı gibi birçok hak ve hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı fazla etkilememiş, çünkü cezaevi şartlarında da bu hak ve hürriyetlere sahip olmak, bunları kullanmak, özellikleri itibariyle mümkündür. Öte yandan Türk Medeni Kanunu'nun 350. maddesine göre, bir yıldan fazla hapis cezası veya hürriyeti bağlayıcı cezaya çarptırılan hükümlüler, cezaları infaz edilirken mahcur sayılırlar ve kendilerine vasi tayin edilmesi gerekmektedir. Demek oluyor ki bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile cezalandırılan bir hükümlü, cezaevinde iken medeni haklarını kullanmaz, bu hakları vasisi kanaliyle kullanması icab eder.

Şimdi de milletlerarası hukukta insan hakları ve cezaların infazına dokunmak istiyorum. Milletlerarası hukuk, ikili anlaşmalar, çok taraflı anlaşmalar, B.M. İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi, işkence, gayri insanî ve küçültücü muamelelerle ilgili Avrupa ve Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri. Bunlardan Avrupa Sözleşmesini imzaladık, kabul ettik. Avrupa Konseyi kararları gibi milletlerarası hukukla ilgili sözleşmeler, başka devletlerin milli hukukunu etkilemiş ve kendilerine uyulması konusunda o devletleri zorlamıştır. Ashında insan haklarının teminatı bakımından bu durum çok faydalı sonuçlar da doğurmuştur. Nitekim Anayasamızın 17. maddesinin 3. fıkrasında, kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan muameleye veya cezaya tabi tutulamaz şeklinde, yukarıda sözünü ettiğim milletlerarası hukuka da uygun bir hüküm konmuş bulunmaktadır. Onun yanında Türk Ceza Kanunu'nun 243. maddesi de işkence, zalimane ve gayri insanî veya haysiyet kırıcı muameleleri düzenlemiş ve bu suçların faillerine 5 seneye kadar ağır hapis, veya müebbeden veya muvakkaten memuriyetten muafiyet cezasının verilmesini, ölüm meydana gelirse cezanın 3'te 1'den yarıya kadar artırılacağını öngörmüştür. Hattâ TCK'nın 243-251. maddeleri arasındaki bölümde, memurlarca efrada karşı işlenecek kötü muameleler geniş bir şekilde düzenlenmiş ve ağır cezalard da öngörülmüştür. Yine ceza infaz kurumlarıyla tevkif evlerinin yönetiminde, cezaların infazına dair tüzüğün 157. maddesinin 2. fıkrası, hükümlü ve tutuklulara cismanî, gayri insanî, zalimane veya küçültücü cezalar disiplin cezası olarak uygulanamaz, diyor. Aynı tüzükle hücrelerin teknik standartlara göre aydınlatılacağı, sağlığa, insan hayatına aykırı bir yer olamayacağı, hükümlü ve tutuklulara zincire ve demire vurma cezalarının verilemeyeceği, kelepçe ve zihinsel hastalar için kullanılan gömlek ve benzeri bazı kısıtlayıcı âletlerin belli şartlar ve durumlar dışında kullanılmayacağı, katıksız hapis

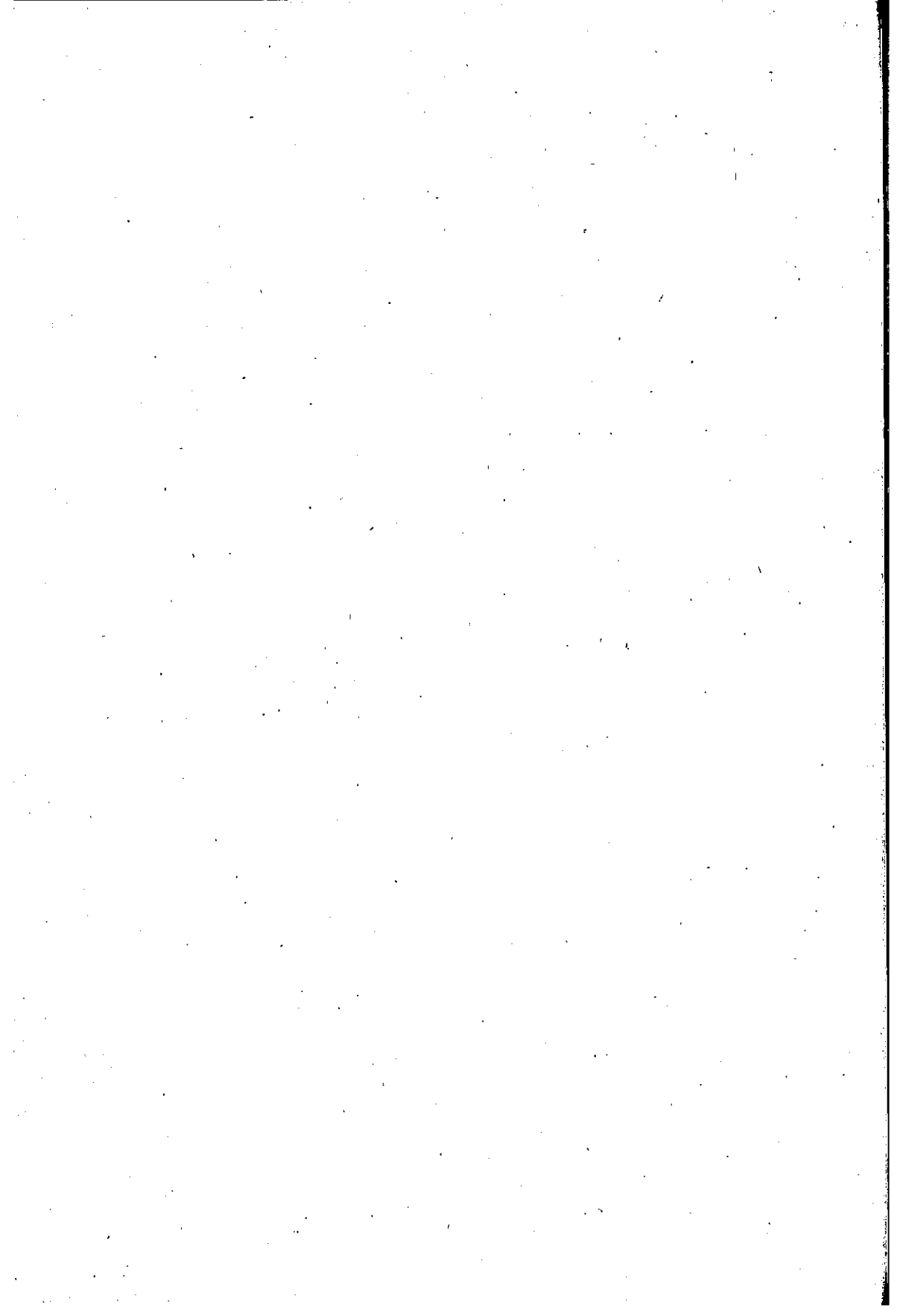
cezası verilemeyeceği gibi hususlar, Avrupa Cezaevi kurallarına uygun olarak düzenlenmiştir. Bu kurallar Avrupa Cezaevi Konseyi-Bakanlar Komitesi'nce kabul edilen kurallardır. Aslında 647 sayılı cezaların infazı hakkında kanun, 1965 tarihinde ve buna bağlı olarak çıkartılan tüzük de, 1967'de Avrupa İnfaz Sistemi'nden esinlenerek alınmıştır. Demek oluyor ki Türk infaz sisteminin hukukî yönü Avrupa'dan alınmıştır. Mesela Türk infaz sisteminde ıslâh olan hükümlü, iyi halinden dolayı cezasının % 60 kadarının ceza süresinden indirilmesi hakkına sahip bulunuyor. Başka bir ifade ile, iyi halli hükümlü cezasının 2/5'ini mutlaka yatar 3/5'i de şartla kendisine bağışlanır. Türk İnfaz Sistemi'nin esası budur. Bu indirimden istifade oranı Almanya, İtalya gibi Batı Avrupa ülkelerinde sadece cezanın 1/3'üdür. Yani bizde hükümlünün istifade hakkı daha fazladır. Avrupa ülkelerinde ise bu oran daha azdır. Yine Avrupa İnfaz Sisteminde olduğu gibi, Türk infaz sisteminde kapalı veya açık cezaevlerindeki hükümlü için, anasının, babasının, eşinin, kardeşinin ve çocuğunun ölümü halinde veya hayatî tehlike doğuracak şekilde ciddi veya ağır hasta olmaları veya yangın, deprem, sel gibi âfet veya felâketlere uğramaları halinde, yol hariç bir günden 10 güne kadar mazeret izni alma hakkı bulunmaktadır. Açık, yarı-açık cezaevleriyle çocuk ıslâh evlerinde bulunan veya açığa ayrılıp da kapalı cezaevlerinde bulunan hükümlüler, hükümlülük süresinin en az 1/4'ünü iyi hale geçirmeleri şartıyla, yol süresi dahil yılda en çok üç defa 7'şer gün, ki bu senede 21 gün eder, özel izne ayrılma hakkına sahiptirler. Kıyaslayacak olursak, askerliğini yapmakta olan bir erin yıllık izin hakkı 30 gün, 18 aylık askerlik süresi için ise bu izin hakkı 45 gündür. Ayrıca cezaevlerinde cezasının en az 6 ayını kesintisiz olarak geçiren hükümlüler, yine iyi halli olmak kaydıyla, tahliyelerine onbeş gün kala, tatil günleri hâriç, iş araması için her gün en az 8 saate kadar izin alabilirler. Bir devlet memurunun 10 yıldan az hizmeti varsa yılda 20, 10 yıldan fazla hizmeti varsa 30 gün izin hakkı olduğunu düşünürsek, hükümlünün mazeret izni, özel izin ve iş arama süresi izni toplam memurdan fazla olmaktadır. Öte yandan hükümlü ve tutuklular her gün eğitimi kabul etmeleri halinde 7 saat, etmemeleri halinde 4 saat havalandırmaya çıkma hakkına sahiptirler. Avrupa standard cezaevi kurallarında ve Avrupa cezaevlerinde bu süre 1 saattir. Türk infaz sistemi, Avrupa infaz sistemlerinde olduğu gibi, hükümlüyü ıslah edip topluma kazandırmayı amaç edinmiştir. Bunun için bizde müebbetlerde, tutukluluk süresi dahil, iyi hal gösteren, ıslah olan hükümlü, 10 yıl yattıktan sonra önce yarı açık, sonra da açık cezaevine ayrılır, açık cezaevinden de tahliye olur, evine gider.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Sayın Turgut, mücadele ederseniz ben bu noktada sözünüzü kesmek mecburiyetindeyim. Önünüzdeki dokümana gözüm ilişti, sanırım bunun daha üçte birini ancak bitirdiniz. Buradaki verdiğiniz bilgileri teksir edip arkadaşlara dağıtabiliriz. Buradaki eleştiriler, şu dakikaya kadar yapılan eleştiriler, tatbikatla ilgili. Önünüzdeki bir tüzüktür. Onu izin verirseniz biz kuruluşumuz olarak çoğaltıp arkadaşlara tevzi ederiz. Siz lütfen kalan iki dakikanız içinde bir özet yaparsanız, ondan sonraki turda tekrar söz almış olursunuz. Buyrun.

Hüseyin TURGUT — Efendim, dünyada ve Türkiye'de cezaevlerinde dört ana unsur vardır. Birisi çekirdek unsur, hükümlü ve tutuklular, binalar. İkincisi tesisler, cihazlar ve araç ve gereçler. Üçüncüsü cezaevi personeli, sonuncusu da cezaevlerini düzenleyen mevzuat. Bunların ikinci, üçüncü ve dördüncüsü, birinci unsur olan hükümlü ve tutuklular için vardır. Hükümlü ve tutuklular olmasaydı, diğer unsurlara hiçbir zaman ihtiyaç duyulmayacaktı. Şimdi, peki, iyi bir infaz sistemi nasıl oluyor? İyi bir infaz sisteminin meydana gelmesi için bu dört unsurdan üçünün, yani bina ve tesislerin, personelin ve mevzuatın aynı şekilde mükemmel olması lazım. Maalesef Türkiye'ye Avrupa'dan işin teorik kısmı olan infaz hukuku alınmış, ancak bunun alt yapısı alınıp getirilmemiştir. Sağlam, muhkem cezaevi binaları yapılmamıştır. Bu binalar araç ve gereçlerle donatılmamıştır. Cezaevi personelinin yetiştirecek sistem oluşturulmamış, bu personelin okulları açılmamıştır, maaş sistemleri düzeltilmemiştir. Sokaktan devşirme usulüyle personel alınmaya devam edilmiştir. Bu personeli disipline edecek mevzuat çıkarılmamış, genel hükümlere tabi kılınmıştır. Şimdi ben burada vaktim elvermediği için tamamiyle konuyu izah edemiyorum. Aslında çok geniş bir konu. 15 dakika yeterli değil maalesef. Ama Türk cezaevlerindeki eksikliklerimiz nelerdir, ben iyi taraflarını saydım ama bunların hiçbirisi yeterli değildir. Türk cezaevlerinde, bina yönünden, personel yönünden, mevzuat yönünden son derece eksikliklerimiz vardır. Bu eksiklikleri ben bina yönünden şöyle sıralayabilirim: Türkiye'de hukukçuların, mimar ve mühendislerin ortaklaşa hazırladıkları bir proje yoktur. Türkiye'de cezaevi teknolojisi uygulanmamaktadır. Ev teknolojisiyle cezaevi binası yapılmaktadır. Türkiye'de tehlikeli suçlular için bir proje geliştirilmemiştir. Vakit geçirilmeden bu proje hazırlanmalıdır. Kontroller modern araç gereçlerle ve mekanik elektronik cihazlarla değil,

personelle yapılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de cezaevi inşaatında bulunacak özel malzemeler, kullanılacak özel malzemeler bulunmamaktadır. Bunlar imâl de edilmemektedir. Yeterli olmayan binalarda meydana gelen her firar, masum insanların can, mal ve namuslarını tehlikeye düşürecek, insan haklarının ihlâlüne sebep olacaktır. Geldik personel yönünden eksiklerimize, ancak vaktimiz zannederim doldu. Teşekkür ederim, saygılar sunarım.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturma Başkanı) — Bir turunuz daha var, o zaman arzu ederseniz bunları da sunarınız. Teşekkür ederim sayın Turgut. Şimdi efendim, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Tetkik Hakimi Sayın Cihan Yamakoğlu'nu dinleyeceğiz. Buyrun efendim.

Cihan YAMAKOĞLU

Adalet Bakanlığı
Eğitim Dairesi Başkanlığı
Tetkik Hakimi

Teşekkür ederim efendim. Sayın dinleyenlerim, konuya bütün ciddiyetiyle, kısılgıyla ve yalnız bir bakanlık mensubu olarak değil, aynı zamanda bir aydın olarak üzüntülerini paylaştığımız mahkûmların da mensubu olduğu milletten birisi olarak bakıyoruz. İnsan olarak değerlendireyoruz. Bize de bu açıdan bakılmasını özellikle istirham ediyorum. Şimdi, dünyada insan haklarının bulunup bulunmadığının, ülke neresi olursa olsun, ölçüsü, kamu personelinin insanlara karşı davranışdır. Yani anayasalar, milli ve milletlerarası hukuktaki tesbitler yerine, bize özellik arzeden, devlet hizmetlerinde vatandaşlarımıza ve insanlara karşı kamu personeli nasıl davranıyorsa, insan haklarının ölçüsü budur, kamu personeli insanlara insan haklarını azami ölçüde sağlayacak derecede davranabiliyorsa, bu hassasiyet içindeyse, bu ölçüde insan hakları var. Kamu personeli vatandaşlara, suç işleyenlere karşı insan hakları haysiyetini, hissiyatını taşımadan davranıyorsa, o ülkede insan hakları yoktur. Benim şahsî, yazar ve bir bir ölçüde düşünür olarak, kitaplarımda savunduğum görüş de budur. Özellik arzeden devlet hizmetleri vardır, sıradan, tabiri caizse, devlet hizmetleri vardır. Bir kısım devlet hizmetleri vardır ki, bunlarda devlet vatandaşı bütünüyle kendi egemenlik sahasına alır. Vatandaşı kendi egemenlik sahasının dışına iter, ona hiçbir yakını ulaşamaz, hiçbir insan yanına giremez, yiyemez içemez kendi bildiği gibi, kendi istediği yerde barınamaz. Yanısıra sağlık hizmetleri.... hastaneye çoluk çocuğumuz gittiği zaman böyle götürülür. Mesela eğitim hizmetleri kısmıyla, özellikle yatılı okullarda ve gündüzlülerde, belli bir dönemde aile ve kendi egemenlik sahasının dışına çıkar. Askerlik hizmetlerinde askere gidenler, kendi egemenlik

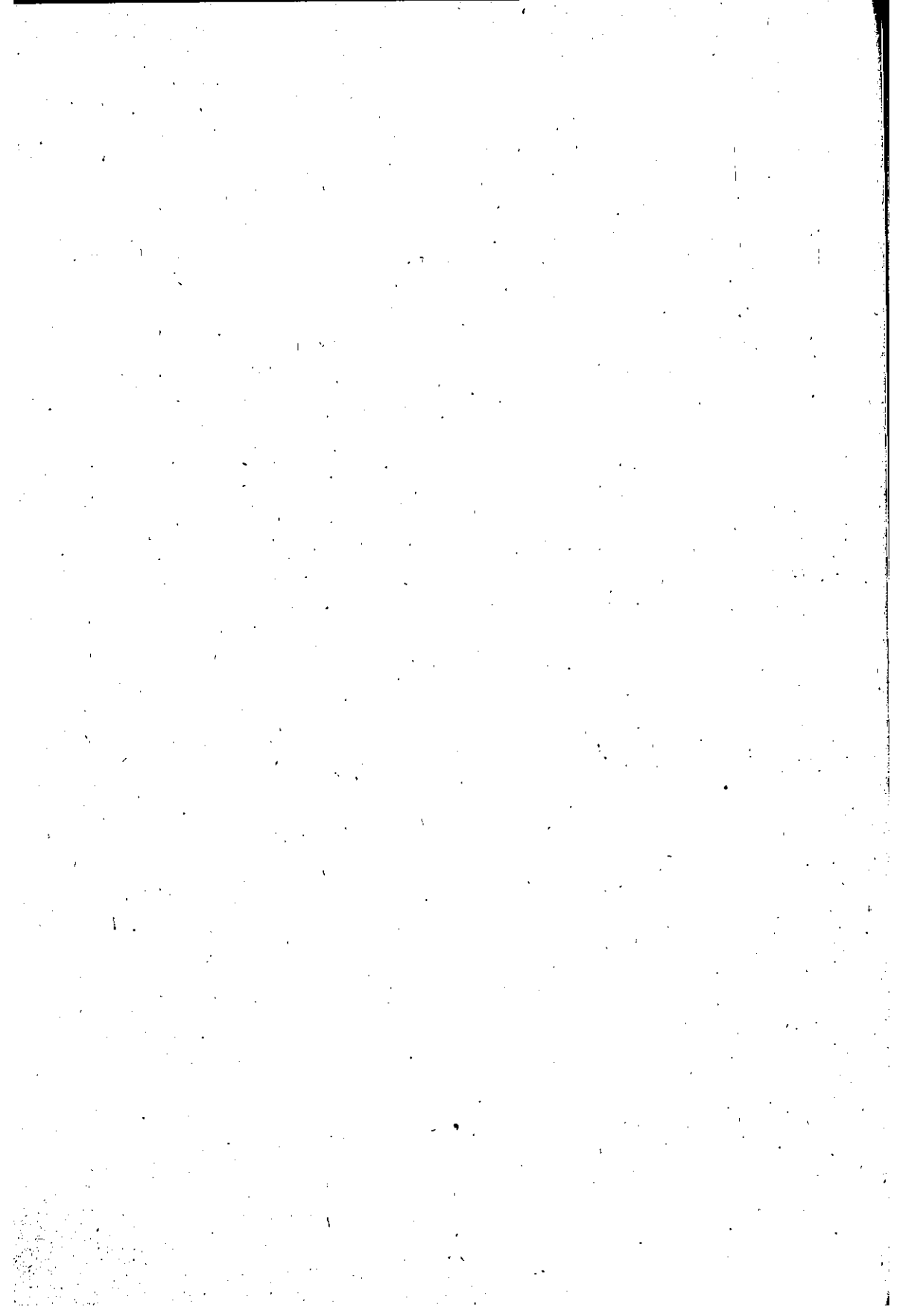
INSAN HAKLARI ve CEZALARIN INFAZI

sahası dışında devlete teslim olurlar. Mallarıyla, canlarıyla, namuslarıyla devletin emanetine aldığı kişilerdir. Devletin görevi burada, emanetine aldığı kişiyi, vatandaşını, aynı vasıflarını koruyarak, hattâ geliştirerek, iyi vasıflarla yeniden topluma iade etmektir. Tabii bizim konumuz burada bütün can ahılcılığıyla ilgilendiren, cezaların infazı sırasında kişinin kendi egemenlik sahası dışına çıkmış olmasıdır. Tamamiyle değişik bir hukuki statüye tâbi. Normal insanların mal, can özgüvenliğini vardır. Hepimiz biliyoruz, insan haklarının başlangıcı budur. Bunların korunması önemlidir. Malı kazanması, teşebbüs kabiliyeti, canı, orada beden bütünlüğü korunmalıdır, namusu, şerefi, aile bütünlüğü korunmalıdır. Tabii cezaevlerine giren insanların bütün bunlardan aynı şekilde istifade etmesi mümkün değil. Anayasalarımıza giren temel hak ve hürriyetler de cezaevlerinde kullanılamazlar. Ama kişinin insan hak ve hürriyetlerinin özüne dokunmadan, cezasını yakınlarına en az intikâs edecek derecede, kendisine en az zarar verecek, en az ızdırapla cezasının infaz edilmesi, en doğru yoldur. Kimler yapabilir bunu? Devlet memurları. Bizler yapıyoruz bunları. Polis yapıyor, jandarma yapıyor, bizim infaz memurlarımız yapacak. İnsan unsuru varsa, kime karşı yapılıyor? Yine insana karşı. İki tarafın da bu konuda sorumluluğu var. Özellikle arzeden devlet hizmetlerinde ayrı bir hususu da belirtmeden geçemeyeceğim. Az evvel bahsettiğim sağlık, eğitim ve öğretim hizmetlerinde, askerlik hizmetlerinde, devlet memuru ile vatandaşın birbirine bakış açısı dostanedir. Birbirinden hizmet beklerler. Ama bir polise bir teröristin bakış açısı, bir gardiyana bakış açısı, maalesef düşmanca. Kendisini yakalayan, ona hukuka uygun, müessir kuvvet kullanan insandır. Kaçmasını engelleyendir, yemesini içmesini düzene sokandır, giymesini düzene sokandır, yatmasını, konuşmasını düzene sokandır. Bu önemli unsur, devletin memurunun davranışını da büyük ölçüde etkilemekte, hizmeti aksatmakta, tabii suçluların, cezaevlerinde bulunanların da davranışlarına büyük ölçüde tesir etmektedir. Bu nasıl düzeltilebilir? Düşmanca bir davranış, dostane bir havaya sokulabilir mi? Sokulabilirse ne ölçüde sokulabilir bu düşmanca hava? Bu infazda başımıza gelen en büyük problemlerden birisidir. Arkadaşlarının öldürüldüğünü, şişlendiğini gören bir infaz memurunun, cezaevi müdürünün, çok kısa süre içinde tanıdığı bu insanlara karşı, çok kısa süre içinde dost olması, güvenmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu sebeple de, özellikle hiçbir düzeni tanımayan mahkûmların davranışları -cezaevi bir düzen yeri olabilmelidir, düzen yeri olurken bir aileye benzetilebilir, bir ailede bütün fertlerin düzeni bozmaya çalıştığı, teröre çalıştığı,

kırmaya çalıştığı, mensuplarını yaralamaya çalıştığı bir ortamda, aile reisinin durumunu sizler ve hepimiz takdir ederiz. Ama madem ki biz devletiz, orada yatanlar bizim vatandaşlarımızdır. Elbette onlara da birer çözüm getirmemiz gerekmektedir. Ne yapabiliriz? İnsan unsurunu çok iyi eğitebiliriz. Bunlar temel ülke problemleridir. Bugün inanın Adalet Bakanlığında ve diğer kamu kuruluşlarında bu şikâyetleri, mahkûmların daha az ızdırapla ve aile fertlerine sıkıntının, üzüntünün daha az aksedeceği bir infazı yapabilmek için çırpınmaktadırlar. Ama kamu personelinin bir özelliği daha var. Maalesef bizler ve devleti yönetimler, şuradaki anayasalar ve milli ve milletlerarası mevzuatın dışına da çıkamayız. O mevzuattan doğan hatalar varsa, bunlar yasama meclislerini ilgilendiren konulardır. Personelimizi çok iyi yetiştirmemiz lâzım. Bu insanı seven, insana insan olduğu için sevgiyle bakabilen... afedersiniz, kızının ırzına geçen, kendi çocuğunu parçalayan, devletini milletini yıkmaya çalışan, jandarmayı vuran, uyuşturucu, hayâlî ihracat ve kadın ticareti yapan, hürriyeti tahdit eden bu kadar insan, kaide dışında yaşamaya alışmış bir insanı cezaevinin duvarları içinde, kaide içinde yaşamaya mecbur bir insan haline getirmek, geniş arzdan bir avuç yerde kaidelere uygun hale getirtmek kolay iş değildir. Bu infaz memurlarının hepsi aleyhinde konuşulacak insanlar değildir. Polis dağdan bayırdan yakaladığı, kendini öldürebilecek, şişleyecek, silahını alıp kör edebilecek, vurulan arkadaşını kanları içinde gören bir insandır. Onu kaide içinde zararsız hale getirinceye kadar kullandığı kuvvetlerin hepsi hukuka uygun kuvvetlerdir, ama bu mahkûm elbette bunları kendisi için işkence olarak telâkki edebilir. Devlet hukuka uygun kuvvet kullanan bir müessesedir. Kuvvetin mağdur tarafından, sanık tarafından yorumlanış tarzı ayrıdır. Sanık hiçbir kaideye uymaya mecbur değildir devletle dövüşürken. Ama devletin görevlisi gene de hukuk içinde, kendisine ateş edeceğini bildiği bir samğa karşı hukuk içinde kalıp ihtar etmek zorundadır. Oysa karşı taraf, bir terörist, polise jandarmaya ihtar etmemektedir. Bütün bu psikolojik ve görevi yerine getirmek için hassas noktalardan sonra, bir kişinin zararsız hale getirilip malı cam güvenlik altına alındıktan sonra fotoğrafının çekilmesi çok kolaydır. Ama şu noktayı burada belirtelim, bir suçlu hangi suçun hangi tür cezasına mahkûm olursa olsun, ben burada tutukluluk süresini de cezadan sayıyorum, yakalandıktan sonra ona yapılacak en küçük gayri insanî muamele insanlık dışı, medeniyet dışıdır, barbarlıktır... buna katılmıyorum. Bu sebeple devlet bu konuya ciddi surette eğitimle yaklaşarak, özellikle soruşturmalar sırasında suçlu vatandaşların vücudu dışında

delil arama sisteminin geliştirilmesi, suçlu sanığın vücudunun dışında, bedeni dışında, teknik yöntemlerle delil araştırma ve geliştirme sağlanmalıdır. Biz infazın cezasının kesinleşmesinden önceki ve sonraki döneminde, özellikle şikâyetlerin sorguya çekilmeler sırasında olduğunu biliyoruz. İnfaz sırasında olanların insanî bir sisteme oturturulması çok önemlidir, fakat bunun oturturulmasında bizim, devletin sorumluluğu kadar, cezaevinde düzeni sağlamakta mah-kûmlar da sorumludur. Bu da mahkûmların eğitimi ile olacaktır. Bunları önlemenin bir başka yolu da infaz personelinin azaltmaktır. Çok hak bindirmektir. Süre de az olduğu için çok çabuk bir şeyler söylemek istiyoruz, kusura bakmanın, aslında konuşma tarzımız bu da değil. Cezaevinde insan unsurunu ıslâh ederek, insana hizmetten zevk alan, en âdî suçları işleyen insana bile sırf insan olduğu için bakabilen, gene de hayranlık duyabilen, bu âdîliği hiç gözüne getirmeyen, psikolojik yapısı, sosyal yapısı bu hale girmeyen bir insan, cezaevlerinde hizmet veremez. Çok zor bir iştir, çok sıkıntılı bir iştir. Anlattığım gibi, yani suçluların o kadar âdîleri var ki, onu gördüğünüz zaman insan olarak zaten nefret duyarsınız. Bu kadar âdîliği kendi çocuğuna, kendi evlâdına karşı nasıl yapar? Topluma karşı bile hayranlık duyamayan, işi yalnız ekmek, mesleği 2-3 seneyi geçirmek için angarya telâkki eden insan grubunun işi değil. Onun için infaz personelinin, bu konudaki savcılarının, cezaevi müdürlerinin çok ciddi bir insan eğitiminden geçmesi, sabırlı insanlar olmaları gerekir. İkincisi cezaevleri personelinin yetiştirilmesi, bir üçüncüsü cezavleri binalarının en az insanla idare edilebilir bir model haline getirilmesi gerekir. Melda hanımefendi bu konuya temas edecek. Ben bir noktaya daha temas ederek bu konuyu kapatacağım. İkinci sözüme kadar. Bugün Batı'da ve Birleşmiş Millelerin tesbit ettiği standartlarda, gelişen teknolojik imkânlar kullanılıyor. Maalesef ülkemizde bu imkânlar, mâlî imkânlar sebebiyle henüz kullanılamıyor. 160 kişilik, B.M. standartlarına uygun inşa edilmiş bir cezaevi bizde 130 kûsur kişiyle ancak yönetilebiliyor. Üç vardiyalı bir sistemle. Bu şu demektir, günün her 8 saatinde mahkûmlar ve tutuklular üç ayrı insan grubuyla temastadır. Birisi daha müsama-hakârsa, aynı birimde olan öğleden sonraki daha değişik insandır. Birisi daha sertse, öbürü yumuşaktır. Bu insanların hakikaten psikolojik dengeğini bozar. Sabah değişik insan âmiriniz. Size hitap eden. Öğleden sonra, başkası, akşam başkası, yarın geceden sonra başkası. İşte B.M. standartlarının cezaevlerine getirdiği özelliklerle, yine 160 kişilik bir cezaevini 20-25 kişiyle idare edebilecek teknik donanım getirilmiştir. Az insanla temas ettirirsek, birincisi, işkence etme ihtimali olan kötü

muameleyi, gayri insanî davranışları en az % 80 aşağıya indirmiş oluruz. Bu insanı eğitirsek, gene böyle. Ama toplum yapımız, hep beraber, hepimizi tartalım, hepimizin çoluğu, çocuğu, eşi var. Biz esasen evimizde zaten gayri insanî muameleyi, ağızımıza geldiği gibi konuşmayı, eşimizi kırmayı, çocuklarımızı incitmeyi meslek haline getirmişsek, toplum hayatında veya işyerimizde âmir olarak, memur olarak böyle isek, ne ağızımızda fren, ne vicdanımızda bir susturucu hiç yoksa, bunu sırf cezaevinde susturamazsınız. Bir toplum bütündür. Biz hepimiz aynı yerin insanlarıyız. Bu konuyu kitaplarımda, ailede, iş ve devlet hayatında inceledim. İnsan nerede ise orada, bizde alışkanlık haline gelmiş biçimde hareket etmek, bunu sırf cezaevine giden mahkûm ve gardiyan için önleyemezsiniz. Nedir işkence olan? Nedir işkence olmayan? Bunu bile bilmiyoruz. Bir basit önek vereyim kendi yaptığım araştırmamdan. Sosyal mevki olan, fakat yüz kızartıcı suç işleyen bir vatandaşımız. Cezaevinde karısı, torunları, gelinleri onu ziyarete geldiği zaman mirkofondan bir görevlimiz onu şöyle çağırıştır... suçunu zikrederek, asıl suçunu söylemeyeyim, "Hırsız Hasan, ziyaretçin var!" Bütün koşullar bunu duymuştur. Adamın ifade tarzı şu olmuştur: "Beni yüz defa öldürselerdi de oraya bu suçumla çağırmasalardı! İşkence her zaman falakaya yatılmak veya elektriğe tutulmak değildir. Ama benim oraya, o suçum zikredilerek, mikrofona çağırılmam beni yüz bin defa öldürmüştür ve öldürmektedir. Çocuklarımın, torunlarımın önünde." Sizi saygıyla selamlıyorum, birinci dönemde. Tekrar söze başlayıncaya kadar. Galiba en itirazsız ben bitirdim bu konuşmayı. Teşekkür ederim sayın Başkan.

Melda TÜRKER

Ceza ve Infaz Sistemleri
Uzmanı
Ohio, A.B.D.

Sayın Başkan, ben 5 dakika ekstra zaman talep edecektim ama siz bu konuyu hallettiniz, beni 15 dakikaya münhasır kılacaksınız. Mikrofonun çalışıp çalışmadığından da emin değilim. Sayın arkadaşlar, dinleyiciler, panelin çok değerli üyelerini saygıyla selamlarken hemen ilave edeyim ki bu çok geniş başlıklı konu çok dağıtıldı. Şimdi ben nasıl toparlayacağım diye, onun endişesi içersindeyim. Yalnız bir kolaylığım var, ben cezaevi sistemleri iyileştirme tatbikatçısıyım. Ohio Eyaletinin Cezaevleri Bakanlığının bir bürosunun üyesiyim. 5 kişiden müteşekkil bir grubun üyesiyim. 10 sene evvel kurulmuş bir büro. Yerel hapisaneleri denetleyip onları iyileştirmek için standartları yazar, uygulamaya koyarız. Ben hapishaneye girdiğim zaman kapı kapanmıştır. Oradaki insan artık herhangi bir vasıf kendisine atfedilmeden, ancak ve ancak standartlar muvacehesinde tesbit edilen gruplaşmaya tâbî olarak, maksimum, medium, minimum security mahpuslar diye adlandırılır. Ben elimde 264 maddelik bir kitap, o idarenin yazılı prosedürlerinin ve aynı zamanda bilfiil icraatının bu standardla uygun olup olmadığını denetlerim. Eğer uygun bulunmuyorlarsa, kendilerine uygun hale getirmeleri için önerilerde bulunurum ve bu önerileri verdikten sonra da kendilerine teknik bilgi ve imkân sağlarım. Şahsen 200 tane hapisanem var. Haftanın üç gününde seyahat halindeyim, diğer iki gününde büroda rapor yazarım. Sayın arkadaşlarım, bu standartların herbiri bir kuraldır. Yaşama şartlarını, mahpusların temel hak ve hürriyetlerinin garanti altına alınmasını ve birçok servis ihtiyaçlarını içeren işletmecilik kurallarıdır. Bunlara minimum, yani asgari gerekler, cezaevi şartları diyoruz. Zira standard kurallar, fevkalâde modern bir cezaevi sistemi öngörme amacıyla değildir. Bu kurallar genel anlamda, çağdaş dü-

şünceye uygun olarak cezaevlerinde en çok gerekli ve en uygun bir sistemin yaratılması için elzem şartları öngören ve hapishane idaresine yol gösteren, tatbikatta onların işine yarayacak ve tatbikatta aynı zamanda genel olarak en iyi çalıştığı ispatlanmış prensiplerdir. Panelin başladığından beri benden önceki arkadaşlar enternasyonal sahada hangi standartların cari olduğunu size belirttiler. Bir özet halinde bunlar, Amerika'da B.M.'in 1955 tarihli Cezaevi Standartları Konseyinin, 1987 tarihli Cezaevi Standartları Kuralları, Rules dediğimiz çocuk cezaevi idaresinin infazına dair standartlar, Türkiye'de pek bilindiğini zannetmiyorum, 1986 tarihli, ayrıca A.B.D'nin Federal standartları, eyalet standartları ve bir de American Corrections Association denilen, infazda çalışan insanların profesyonel organizasyonunun standartlarından teşekkül etmiştir Batı standartları. Burada hepsini gözünüzün önünde sergilemiş bulunuyorum. Fazla malûmat isteyen arkadaşlara daha sonra bu malûmat verilebilir. Bunlar çok eskiye giden şeylerdir. Mesela sayın hocamızın söylediği gibi B.M. standartlarının esası, 1926 senesinde yazılmış Paymall Penitentiary Organizasyon'nun yazdığı standartlardır. Aynı zamanda elinizdeki kitapta standartların dünya muvacehesinde infaz tatbikatında faydalı olacak şekilde geliştirilmesine dair bilgi de vardır. Standartların mesnedi, beyannamelerdeki insan hakları, mahkeme kararlarından yansıyan içtihatlardır ve anayasalarda yer alan temel hak ve özgürlüklerin mahpuslara mevzuat yoluyla teşmil edilmesidir. Ve aynı zamanda cezaevi tatbikatında denenmiş ve çok faydalı ve etkin olduğu kanıtlanmış işletmecilik prensipleridir. Batı standartlarında aynı zamanda alt yapı düzenlemesine dair ek kurallar vardır. Sözü kısaltmak amacıyla bir misal vermek istiyorum. Birçok misaller verilebilir. Bu da mesela, B.M.'in ve konseyin standardında tek hücre sistemi önerilmiştir. Daha doğrusu, tek oda sistemi önerilmiştir. Bunun dışında her türlü ihtiyaçları karşılamak için gereken bina, fizikî imkânlar bulunması lâzım. Kütüphane, ziyaret yerleri, revir, dişçilik odası, yemekhanelerin düzenlenmesi, vs. hep bunlar Batı standartlarında teker teker ele alınmış, vazedilmiştir, sayın arkadaşlar. Şimdi ben size dedim ki, ben böyle bir organizasyonda çalışıyorum ve gittiğim yerde mahzurları tespit ederim. Derhal ondan sonra önerilere geçilir. Şimdi Türk sisteminde, eğer bu mahzurları çok özet olarak dikkatinize getiremezsem, o zaman önerilen reform hareketinin manasının da pek kavranabileceğini zannetmiyorum. Ancak vakit çok dar olduğu için, ben uzman olarak Türk sisteminde tesbit ettim. Adalet Bakanlığının son derece yakın alâkası karşısında, saha çalışmaları yapmayı başardım ve bu-

na istinaden ben 9 mahzur tesbit ettim. Sizin listeniz 18 olabilir. Bu basına zannediyorum verilmiştir, Sayın Başkan, fakat özet olarak bunu size hemen söylemek zorundayım. 9 mahzurdan en önemlisi, hapishanelerden çabuk kaçılıyor. 10 senede benim 200 hapishanemden 10 kişi kaçtı. 1640 kişi, 985 firarda. Cezaevinin en önemli fonksiyonu kamuyu korumak. O zaman fonksiyonunu icra edemeyen bir cezaevi sistemiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Benim istatistiksel rakamlarım gazete malûmatıdır, onu da dikkatinize arz edeyim, yalmışlık olabilir. İç ve dış emniyet unsurlarının eksikliği binadan kaynaklanıyor, idarî yöntemlerin eksik ve yanlışlarına da istinat ediyor. Bunların karmaşıklığından ileri geliyor bu rutin kaçmalar. Emniyet çok önemli, ancak bunu çeşitli programların uygulandığı bir çevrede, mümkün olduğu kadar normal bir havada yaratmak lâzım. İkinci mahzur, Türk sisteminin kendine mahsus bir filozofisi yoktur. Eğer olduğu idia edilirse, akmıza gelen soru şu olmalıdır. Acaba Türk hapishane filozofisi ve buna istinat eden amaç ve gayeleri, enternasyonal standartlarda yer alan insan haysiyetini koruma amacına dayanan ve 21. asrın gereklerini yansıtan modern hapishane standartlarına uygun mudur, değil midir? Sistem iyileştirilmek isteniyorsa, hedeflerinin, amacının belirtilmesi lâzım. Üçüncü mahzur, merkezî idarenin Türk infaz sistemini yönlendirecek bir filozofisi ve buna uygun amaç ve gayeleri olmadığı gibi, infaz icraatında lokal infaz kurumlarının herhangi bir gaye ve amaca uygun olarak çalışıp çalışmadığını tesbit edecek murakebe sistemi yoktur. 637 hapishaneli bir sistem. Merkezî idare ve yerel idareyi birbirinden kopuk olarak müşahade ettik. Amerika'da eşdeğerli Bureau of Prison 70 hapishane ve 54 bin mahpuslu ve 7 bölgeye ayrılmış bir idaredir. Biz buna regionalizasyon diyoruz. Bölgeleştirme sistemi. Hapishanelerde gerekli devlet hizmetlerinin daha iyi ve etkin bir şekilde organize edilmesini ve hapishane idarecileriyle diğer personelin, bütün yetkililerin daha mesuliyetli bir şekilde çalışmalarını sağlar. Dördüncü mahsur, Türk hapishanelerinde asgarî yaşam şartları, Batı standartlarında öngörülen asgarî yaşam şartlarının son derece altındadır. Yatılacak alan, yüzölçümü dediğimiz şey, bir mahpusa düşen, yaşam yerlerinde ısı kontrolü, hava sirkülasyonu, banyo, duş, çamaşır yıkanma imkânları, üç öğünün diyet uzmanı tarafından tasdiki, tatbiki, diş hekimi ihtiyaçlarını karşılama imkânları, çevrenin sıhhat kurallarına uygun olması, mahpusların gözetim ve denetim altında bulundurulmaları, asgarî yaşam şartlarının misalini teşkil eder. Sayın arkadaşlar, bunu hemen tarif olarak vermek istedim. Halen mevcut yaşam şartlarının yeniden düzenlenmesinde son

derece genel ve elastik biçimde olan B.M. ve Avrupa Konseyi standartlarının uygulanmasını benden önce arkadaşlar önerdiler. Yaşam standartlarının uygulanmasını benden önce arkadaşlar önerdiler. Yaşam standartlarının yükseltilmesini, 637 tane hapisanesi olan sistemde bir anda aynı zamanda gerçekleştirmek mümkün değildir. Bütçe sorunu yaratabileceği için bunun bir master plana göre, bir öncelik listesi dahilinde gerçekleştirilmesi gerekir. Örneğin yemek sorunu, nüfus kesafeti, tıbbî ihtiyaçlar, vs. gibi yaşam şartlarının son derece önemi haiz tarafı olduğu için, ilk planda gerçekleştirilmelidir master planda. Beşinci mahzur, Türk infaz sisteminde tutuklu ve mahkûmlar, çocuklar ve büyükler birarada bulunduruluyorlar. Kadın ve erkek olunca birbirinden ayrılmasında son derece hassasiyet gösteriyor kurum. Fakat çocuklar ve büyükler aynı cinsten olunca, bina imkânsızlıkları dolayısıyla bu hassasiyeti göstermeye imkân ve ihtimal zaten kalmıyor. Yalnız, sevgili dostlar, hemen şunu ilâve edeyim ki çocukların durumu enternasyonal kaideler çerçevesinde muazzam aleyhte bir sorun yaratıyor ve aynı zamanda bunun çocuklar açısından da çok büyük mahzurları olduğunu takdir edeceğinize inanıyorum. Enternasyonal standartlara göre çocukla büyüğün aynı çatı altında bulundurulmaması lâzımdır. Çocukların ve büyüklerin birbirinden ayrd edilmesindeki kriter üçlüdür. Birbirini görmeyecek, duymayacak, dokunmayacak şekilde bulundurulmaları kuralı, enternasyonal standartlarda artık perçinlenmiştir. Bakın, batıda çocukların büyüklerden ayrılma konusu hangi yılda halledilmiş... Ohio eyaletinde ilk defa 1859 da bir çocuk hapisanesi, tutukevi açılıyor ve İllionois şehrinde 1956 da ilk defa çocuk mahkemesi yasal olarak getiriliyor. Bu sayede ceza ve infazda çocuklar birbirinden ayrılıyor. Ben gelmeden bir hafta evvel şöyle bir kanun çıktı Ohio'da: Karakollarda suçla itham edilen çocuk ancak 6 saat kalacak ve hafif cezayı gerektiren suçla itham edilen çocuk 3 saat kalabilecek. Artık bu işi saate ve dakikaya döktüler, sayın arkadaşlar. 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kanunu 1992'ye kadar ertelendi. Derhal bunun bütün yurttan uygulanmaya geçilmesi lazımdı. 6 numaralı mahzur, cezaevi binalarındaki noksanlıklardır. Türk cezaevleri, koğuş sistemine dayanıyor. A.B.D'de ve dünyanın birçok yerlerinde kabul edilen, tek kişiye tek oda sistemi yok. Arzettiğim gibi B.M. standartları da, konsey standartları da bunu öngörüyor. Bu prensip sayesinde mahpus geceleri diğerlerinden korunur, kendi mahremiyetini muhafaza eder ve malına sahip çıkabilir. Türk hapisanelerinde halen mevcut binalar, E tipi, özel tip ve kapalıların hapisane mimarisinin gerçeklerinden uzak, iç ve dış emniyeti yok dene-

cek kadar az olan, bazıları başka maksatlarla yapılmış binaların cezaevine dönüşmesi sonucu yaptırılan yerlerdir. Burada kullanılan malzemeler, sayın beyefendinin arzettiği gibi, ev inşaatında kullanılan malzemelerdir. Koğuşlarda 90 kişiye kadar insanlar bulundurulabiliyor. Duş olarak, özel tipte 90 kişiye 2 duş var, E tipinde hamam imkânı var. Genelde benim tesbit ettiğime göre 25 kişiye bir tuvalet düşüyor. Yaşam yerlerinin görevliler tarafından denetleme ve gözetlenme imkânı yoktur. Mahpuslar bu mimari tarzını ve malzemelerin muhkem olmamasını kendi leyhlerine kullanıyorlar. Kaçmalar rutin hale gelmiş. Lokal idareciler çok müştekî olduklarını söylediler bu durumdan. Sistemde gözetleme ve denetleme esası yok. Bina da buna zaten elvermediği için, mahpuslar orada kendi kendilerini idare ediyorlar. Mahpuslar hagemonyasından istifade etmesi lazım herkesin, çünkü bu sistemde başka türlü survive etmeye, yaşamaya imkân yoktur. Yedi numaralı mahzur ashında 6 no.lu mahzura bağlıdır, fakat bunun önemini dikkatinize getirmek için ben ayrı bir kategori haline getirdim. Bu da, Türk hapishanelerinin istiab haddi tesbit edilirken herhangi bir yüzölçümü kriter olarak göze alınmamıştır. 90 bin yatak var, 47 bin mahpus var deniliyor. Bizim nüfus kesafeti diye bir olayımız yok, deniyor. Oysa ki Türk hapishanelerinde yatılacak yüzölçümü, E tipi ve özel tipten aldığımız ölçülere göre, 1 ila 2,5 metrekare arasında değişiyor. Batı standardında 4,5 la 7,5 metrekare arasındadır ve Ohio'da 13 metre kare olarak tesbit etmişizdir kırmızı kitapta. O zaman, sevgili dostlar, enternasyonal yüzölçümü standartlarının en düşük düzeyinde bizim hapishanelerimiz. Gördüklerimizde, 13 tanesinde nüfusun, dörtte bir ile yarım arasında derhal indirilmesi lâzımdır. Örneğin 88 de Sağmalcılarda 3000 kişi bulunuyordu. 600 kişilik hapishanedir. Bütün bunlara rağmen Türk Ceza ve Tevkif Evleri, beyefendilerin bu konuda alınmasını istemediğim halde şunu söylemek istiyorum ki, bu nüfus yoğunlaşmasını ciddi bir şekilde ele alıp da buna karşı tedbirler öngörmediğini müşahade ediyoruz. 8 numaralı mahzuru müsaade ederseniz kısaca özetleyeyim, bu da mahpusların temel hak ve özgürlüklerinin Türk hukuku çerçevesinde, temel hak ve hürriyetleri geniş kapsamlı olarak içeren işletmecilik kurallarının tamamının yazılı olarak bir yerde bulunmayışıdır. Zannediyorum '88 genelgesi bu yönde atılmış bir adımdı. Amacına ulaşmış olmadığından emin değilim. Önemli olan, mahpuslara teşmil edilecek bu hakların hukuk düzeni içinde yeniden tanımlanması ve bunu yaparken de infazın temel prensiplerinin gözönüne alınmasıdır. Çok sevgili dinleyicilerim, mahpuslar Türkiye'de eylemleri sırasında bir takım haklar iddia ediyorlar. Bu hakları zaman zaman kendilerine mal ettiklerini söylüyor-

lar. Fakat ondan sonra idarenin geri aldığını söylüyorlar. Tekrar açlık grevine gidiyorlar. Ancak bu haklar nelerdir, bunların kendi kendilerine tanımladıkları bu hakların hukukî mesnedi nedir? Eğer bir hukuki mesnet yaratılırsa, bütün sisteme teşmil ederek de bunu hukuk yönünden halledersek, o zaman eylemlere de ihtiyaç kalmayacak. Örneğin mahpuslar haberleşme konusunda diğer insanların sahip olduğu haklara sahiptir deniliyor. Ben bunu gazetelerde okuyorum. Baro başkanlarının ağzından. Bunun Türk hukuku çerçevesinde acaba mesnedi nedir? Biz bunu A.B.D. anayasası böyle istediği için mi yapacağız? B.M. kadeleri böyle istediği için mi yapacağız? Yoksa bizde bunun mesnedi var mıdır? Biz bunu nasıl bir hale getireceğiz? Ben bu konuda bunun mutlaka tartışmaya açık olduğunu düşünüyorum. Amerika'da mahpusların temel hak ve hürriyetleri Anayasa'dan ve mahpusların açtıkları davalar sonucu ortaya çıkmış olan içtihatlardan kaynaklanmıştır. Tatbikatta bizim gibi tatbikatçılar, infaz kurumlarına örnek olacak şekilde bu içtihatlardan kaynaklanan hakları düzenleyen işletmecilik kuralları ortaya koyduk ve böylelikle mahpusların temel hak ve hürriyetleri garanti altına alınmış oldu. Telefon, telgraf, sansüre tâbi olmayan mektuplaşma, fakire parasız telefon, pul, kâğıt vs., haberleşme imkânları arasında bizim tarafımızdan öngörülmüştür ve işletmecilik kuralları olarak yer almıştır. Biz şunu soruyoruz bu konuda: Acaba Türk hukuk sisteminde mahpusların haklarının çerçevesinin tayininde eylemler yerine hukukî yoldan yargı yoluna müracaat edilerek bu haklar tesbit edilip düzenlenebilir mi? Müsaade ederseniz iki dakika daha, Sayın Turgut Kazan, kendilerini söylememin sebebi, dünyanın 10 büyük barosundan birisinin başkanıdır, mahpusların temel hakları konusunda acaba hukuk düzenimizde mevcut bir mekanizma barolar sayesinde harekete geçirilerek aynı Amerika'da olduğu gibi içtihatlar yoluyla acaba derlenebilir mi? Yasalar sayesinde de ben aynı neticeye varacağımıza inanıyorum. Bu konuda eksikliği duyulan yasaların çıkartılması için siyasî partiler kanun teklifi verebilirler, hükümet isterse kanun kuvvetinde kararname çıkartabilir, mahpusların anayasa çerçevesinde temel haklarının neler olması gerektiğine dair maddeler vaz ederek duruma daha da açıklık getirebilir. Dediğim gibi A.B.D.'de böyle olmuştur. Son mahzur bence en önemli mahzurdur, hattâ öncelik listesi yaparsak bunu en başa koyalım. Türk sisteminin en büyük mahzuru, sistemin reform ihtiyacının son derece bariz olmasına rağmen görevli kamu organizasyonunun, yani Türk Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün gündeminde reform için herhangi bir planlama yoktur. Bunun sebebi kötü niyet değil,

konuya öncelik tanıyacak kadar önem vermemektir. Ancak bu sosyal reform ihtiyacını göze almamak, mahpusların kanunî ve insanî bir çevrede yatırılmama neticesini doğuruyorsa ve anayasada öngörülen temel hak ve hürriyetleri menfi yönde etkiliyorsa, o zaman kasıt olmasa dahi, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün bu sorumluluğu üstlenmediğini ve fonksiyonunu gerektiği gibi yerine getirmediğini söylemek lâzımdır. Bu mahzurlar açısından sistemin nasıl düzeltileceğine dair Temmuz 1988 tarihli bir öneriyi bakanlığa naklettik ve bu sene de Washington Büyükelçimiz Sayın Nusret Kandemir vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığıyla tekrar aynı reform projesini Bakanlığın dikkatine getirdik. Ben şahsen Atatürk ilkelerine bağlıyım. Dışarıda da Kennedy diye bir başkan vardı, sosyal reformcuymdu kendisi. O da der ki: "Ask not what your country can do for you, but what you can do for your country." Yani memleketin sana yapabileceğini sorma ikide bir. Sen ona ne yapabilirsin diye sor, derdi. Biz bu amaca istinaden tam üç senedir Adalet Bakanlığının sayın ileri gelenleri ile istişare halindeyiz ve amaca dönük bir yolda yürüdüğümüze inanıyoruz. Sevgili arkadaşlar. 21. asrın gelmesine tam 10 sene kaldı ve bu asırda insan haklarına şafak doğdu. Biz bu masada oturanlar ve sizler bunu günün parlak ışıklarına götürmekle görevliyiz ve ben bu amaca istinaden 24 sene evvel ayrıldığım memlekette geçici olarak aranızda döndüm ve sizinle beraber bu işi halletmek istiyorum. Bu masada bazı ayrılıklar gördüm ama sonunda birleşmek şarttır, çünkü 47 bin insanın şu anda sade hakları değil, hayatı ve sorunları vardır. Onun için birleşmemiz şarttır. Ben size batıdan elimden gelen her yardımı yapacağım.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Teşekkür ederiz, Melda hanım. Sağolun. Efendim böylesine geniş kapsamlı bir konuyu içeren, gene böyle uzman 6 arkadaşımızın katıldığı bir semineri yarım güne sıkıştırmamız gerekirdi, hatâ oldu. Bunu değiştirmek mümkün değil. Yalnız bu kalan zamanımızı şöyle değerlendirmeyi düşünüyorum izninizle. Şimdi bir kısa aradan sonra tekrar buluşacağız. Bu ikinci buluşmamızda önce soruları alalım. Soru soran arkadaşlarımız lütfen sorularını kime yönelttiklerini bize belirtsinler. Arkadaşlarımızın ikinci turda hem konuşmalarında eksik kalan yönleri tamamlamasını, hem de sorulan suallere cevap vermesini biraraya getirirsek, biraz daha vakitten yararlanmış oluruz, tasarruf etmiş oluruz diye düşünüyorum izin verirseniz. Bu toplantıyı da 1'de bitirmemiz gerekiyor, onun için arayış mümkün olduğu kadar kısa yapalım. Tekrar buluşalım. Buyrun efendim.

İKİNCİ TUR

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Lütfen varsa sorulara geçelim. Yoksa ikinci tura geçeceğiz efendim. Melda hanımla başlayalım bu tura. Buyrun efendim.

Melda TÜRKER — Sayın başkan ve sevgili dostlar. Ben size yalnız slaydlarla Türkiye'nin ve Amerika'nın, mukayesesi demiyeceğim, asla ve asla bunu söylemeyeceğim, ikisinin geçirdiği aşamaları göstermek üzere, ikili slayd projeksiyonuyla Türkiye'deki ve Amerika'daki fizikî şartları dikkatinize getireceğim. Benim zamanım çok kısıtlı olduğu için bu slaydlar hakkında fazla bilgi veremeyeceğim size. Eskiden yeniye geçiş Amerika'da tam 150 yıllık bir aşamadan geçti. Soldaki Türk E tipi cezaevinin dışarıdan görünüşüdür, sağdaki Amerika'da 1790 daki kavrama göre inşa edilmiş 100 senelik benim hapishanemdir. Bugün kendini yenilemiştir. Dediğim gibi bu geçiş tam 150 senelik bir aşama kaydetmiştir Amerika'da. Amerikan infaz sistemlerinde gerek bireysel ve gerekse de profesyonel organizasyonlar, devlet vasıtasıyla, reform her zaman gündeme getirilmiş ve geçen yüzelli senenin her devresinde o zamanın bilincine ve insan haklarına olan saygınlığının derecesine göre önemli aşamalar kaydedilmiştir. Şu andaki slaydlarda oldukça benzerlik göreceksiniz, fakat bu benzerlikler bir müddet sonra ortadan kaybolacaktır. Türkiye'deki tek kişilik odanın resmi solda. Sağdaki, dediğim gibi, devamlı olarak size Amerika'nın 1790'larda geliştirilmiş alt yapısını ve mantalitesini gösteriyor.

Biz bunu 10 sene evvel Ohio eyaletinde kurduğumuz bu iyileştirme programıyla, müfettişlik programıyla yok ettik. Tam 1 senede 5 kişilik ekiple. Hâlâ devam ediyor. Bu özel tipte, dört kişilik odaların yandan gö-

rünüştür. Sağda gördüğünüz, Amerika'nın ilk jenerasyon hapishanesidir ve zindandır, yerin altındadır. Ben bunu 10 sene sonra keşfettim. Meğerse benim hapishanemin altında bir hapishane daha varmış bölgede. Bakın, dehşete düşülecek bir yer. Fakat şu anda artık bir anı olarak duruyor kendisi. Yerin altında olduğu için söküp atmaya imkân yok. Öbür tarafta yine bizim özel tipteki dört kişilik odalar. Yine aynı şekilde bizim dört kişilik odalardaki imkânlar oldukça iyi görünüyor bu fotoğraftan, slayddan. Şimdi bakın, sağ taraftaki resim 1790 mantalitesine göre yapılmış bir hücre ve bu hücrenin kapısı hiç açılmadan o şahıs orada ceza müddetini tamamlıyor. Bu mantalite terkedilmiştir şimdi. Dinlenme yerlerinin, resimlerde gördüğünüz ve daha sonra göreceğiniz dinlenme yerlerinin bulundurulmaları elzemdir. İki kişilik koğuşlar, yüzölçümü son derece az batıda. Bizimki kendine göre döşenmiş oda, öbürünü görüyorsunuz çırılçıplak oda. Bu onların alıcı merkezidir. Yalnız eski usulde yaratılmış bir alıcı merkezdir. Alıcı merkez olmadan cezaevi olmasına imkân yok. Bunun yatılan yerlerle komünikasyonu vardır. Öbürü buradaki ziyaret yeri, sağ taraftaki eski hapishanede, kendini yenileyen hapishanede yemek servisi ve öbürü ziyaret yeri. Öbürü benim eski hapishanemin kadın kısmı, şu da kazılmış bir tünelin slaydı. Öbür tarafta üniformalı mahpus yemeğini alırken, bu E tipi'ne giriyor, öbürü ise zindandır. Hapishanenin altındaki zindan halen kullanılıyor, orada daha yeni hapishaneye taşınmadıkları için, bizim tek kişilik koğuşlar terk edilmiş vaziyette, çünkü muhkem yapılmadığı için tünel çıkmış içinden. Kırk tane koğuş var bir E tipi cezaevinde. Görüyor musunuz, benim eski hapishanemde mahpus televizyonu nasıl seyrediyor? Resimler çekip Türkiye'ye götüreceğim, burada nasıl televizyon seyrediyorsunuz dedim, ben size göstereyim, hanımefendi, dedi ve oraya oturdu. Ama tabii bir de bu resimdekine bakın. Göreceksiniz, şimdi slaytlarda bu olay nasıl değişecek. İşte değişme olayı başladı. Şehrin ortasında yapılmıştı, 5 katlı, kabuğu muhkem, içinden çıkılması için 2 tane kapısı vardır. Ancak oraya gidilip de bir olay yaratılırsa mümkün olan hapishanenin dıştan görünüşü. O zaman. Şimdi olay değişti. Biz soldaki resimlerle zannediyorum ki bu değişikliğe ayak uyduramayacağız. Bu kumanda merkezi, alıcı merkez. Yatılan yerlerle haberleşiliyor. Öbür sağdaki resimde, burada fotoğraflarla sergilediğim yemek olayıdır. Yemek servisi olayıdır. Öbürü yine hapishanenin giriş kısmı, kayıt kabul kısmıdır. Arkadaş yemeği almaya geliyor. Kovalarla. Elinde. Bu da giriş kısmıdır, yeni hapishanenin kayıt kabul kısmı. Resim çektirmek istediler. Bunlar hücreler. Yemek yenilen kısımları bizimkilerin. Koğuşun bir

kısmını bu hale getirmişler. Gayet temiz. Diyarbakır cezaevi. Çevrenin standartlarından daha iyi standartlar teşekkül edilmiş orada. Kumanda merkezi ve buradan bakıldığı zaman her mahpusun bulunduğu yer görülüyor. Ve aynı zamanda elektronik cihazlarla görüşülebilir bir ihtiyacı olursa. Dinlenme yerlerini görüyorsunuz sağ tarafta. Yatılacak yerler öbür tarafta. Yemek servisi halen devam ediyor. Yatılacak yerler. Düşün nerede olduğuna dikkatinizi çekerim. Görülmesi gereken bir yerdir. Size şu anda Amerika'daki standartlara uygun olarak alt yapı gereksinimleri gösteriyorum ve gelişmenin ne safhada olduğunu elimden geldiği kadar açıklamaya çalışıyorum. Buna biz üçüncü jenerasyon hapishanesi diyoruz. Bu hapishane mahpusların insanca yatıp kalktıkları bir yer olmak durumunda ve aynı zamanda o anda idaresi çok güç olan infaz kurumlarında çok büyük faydalar sağlamaktadır idareciye. Tek kişilik odanın gereksinimleri. Her şey aynı yerde. Gece yatılacak yer. Öbürü Türk hamamı idi. Bu dışarda havalandırma. Üçüncü jenerasyon hapishanelerde, hava sirkülasyonu dolayısıyla havalandırmanın günde 1 saatten fazla olması gerekmez, ama hava sirkülasyonu şart. Özel tipte kapı kapandığı zaman hava sirkülasyonu yok. Bizim ziyaret yerleri, onların ziyaret yerleri. Çok büyük boyutta benzerlikleri vardır. Mahzur bizdeki kalabalıktır. Gerektiği gibi ziyaret yapılamıyor. Halbuki sağ tarafta kullanılan yerlere teker teker insanlar alınır, en fazla iki kişi alınır ve bir kısmı doktor vizite yeri. Mutlaka bunun altyapıya raptedilmesi lazımdır. Bir takım servis ihtiyaçlarını karşılaması lazımdır. Ve onlara yer temin etmesi lazımdır standartlara göre. Kapalı cezaevinden bir görünüm. Burada herkes kendisi temin ettiği için burası âdetâ bir köy evi görünümündedir. Dişçilik odası, yeni hapishanede. Bu hapishaneler bizim tarafımızdan onaylanarak planları yapılmıştır. Kapalı spor sahalarını, kış olduğu için orada. Kış çok ağır olduğu için. Daha doğrusu mutlaka kapalı spor salonu lâzım. Öbür tarafta kapalı cezaevinden bir görünüm. Bakın, görüyorsunuz, bu da dışardaki spor yeri. Biz buna havalandırma değil de, spor yapılan yer diyoruz. Karın dehşetini görüyorsunuz. Gelmeden bir hafta evvel çektim bu resimleri. Şurda gördüğünüz işte bana en çok bir küçük kasabayı, köyü hatırlatıyor. Kapalı cezaevinde. Bakın, öbür tarafta da kadınlar koğuşu. Odalarından çıkmışlar. Orada yatıyorlar. Televizyon seyrediyorlar. Dinlenme yeri ve hücreler. Daha doğrusu, odalar diyelim biz buna. Yatak odaları diyelim. Biz Adalet Bakanlığına verdiğimiz proje taslağında üçüncü jenerasyon hapishane sistemini öngörüyoruz. Bizde bazıları tek tip elbise giyiyor, bazıları giymiyor. Çocuklar mutlaka giyiyor. Bir kere de büyüklere rasladım. Görüyorsunuz ki

orada bir infaz memuru var. Erkektir. Öteki de kadındır. İkisi birden orada bulunup mahpuslarla konuşabilirler. Mutfak. Mutfak gerekli. Buradan günde üç öğün, diyet uzmanı tarafından tasdikli, sıcak, sağlık kurallarına uygun yemek servisi yapılabilmesi için bu imkân sağlanmıştır burada. Bir başka görünüm. Bizden ve onlardan. Tabii şu gördüğünüz yemek servisi, eğer bizim resimlerle mukayese ederseniz, arada oldukça bir farklılık ortaya çıkıyor. Sıcak olarak muhafaza edilmesi için yemeğin, bu şekilde araçlar kullanılması lazım. Onları göstermeye çalışıyor. Yemekler o bölmelere konuyor ve üst üste konulup bu şekilde mahpusların bulunduğu yere getiriliyor. Onlar da yemeklerini alıp yiyorlar. Yemeğin muayyen bir sıcaklıkta olması şart. Doyurucu olması şart. Bunun için de diyet uzmanı tarafından 30 günde bir değişen menü tatbiki gerekir. Bu soldaki resim Diyarbakır'dır. Mutfak olayını gösteren Amerika resmi. Bu kapalı cezaevi. Çamaşır torbası diyorduk, Hüseyin bey, işte burda, resimde. Mahpusların çamaşırları bunun içine atılıyor ve orada büyük makinelerde yıkıyor, orada numaralanıyor ve tekrar çamaşır kendisine temiz halde geliyor. Çocukların durumunun çok kritik olduğunu daha önce belirttim. Şu resimler belki bunu size daha iyi anlatacak. Çocuklar mutfak işlerinde çalışıyorlar birçok hapisanelerde. Ve dediğim gibi, tek tip elbise giymişlerdir. Öbürü çamaşırhane ve çocukların yemek pişirdiği yer. Mutfak. Öbür tarafta bir başka hapishaneden görüntüler başladı. Bu ikinci bir hapislane. Yeni yapılan, kapalı cezaevinde mahpuslar çamaşır yıkıyorlar, solda. Öbüründeki kumanda odasıdır. Çamaşır günü diyorum ben. Bu fotoğraf oldukça da hoşuma gidiyor bu sol taraftaki resim. Kumanda odası, erkeklerin eziyet çektiğini görmek herhalde. Onun için. Çocuklar zaman geçince orada büyüyorlar ama çocukken girmişler. Çocuk koğuşunda kalıyorlardı. Kadınlar kısmı hapishanenin. Orada iki jenerasyon mahpus var. Bir kısmı başı örtülü, uzun elbise, öbürleri ise pantolon filan giymişler. Şu soldaki resim, kimse ne olduğunu bilemiyor. Acaba içinizde bunu hemen tahmin eden var mı? Hüseyin bey tahmin edebilir mi? Bu soldaki slayddaki resim nedir acaba? Çok zor herhalde tahmin etmek. Eğer Hüseyin bey de bilmezse bunun kimsenin bilmesine imkân yok. Ben hemen söyleyeyim, çünkü iki arkadaş bilmezse kimse bilemez. Ring'in içi bu. Arabanın içi. Kapısı o. Nakil arabası. Ring dedikleri. Şimdi sanıyorum ki sonuna geliyoruz. Hamam olayı, E tipinde hamam var demiştim. Onu gösteren yerler. Öbür hapishanedeki kayıt kabul yerleri. Hücreler, çay ocağı. Şurda masa gibi bir şey var, duvara raptedilmiş. Oradan içerisi devamlı olarak görünüyor. Dikkat ederseniz o çok önemli. Mahpusların denetim ve göze-

tim altında bulundurulması olayını mümkün kılıyor. Bu bina, alt yapı. Bu da dinlenme yeri ve yatak odaları. Tahmin ediyorum ki şu ana kadar gösterdiğim birçok resimlerle bu konuda size gereken bilgiyi verebilirim. Hücre mahpusun mahremiyetinin koruması ve kendi başına kalması için gerekli bir yer. Dinlenme yerlerinde başkalarıyla beraber. Şu andaki konsept budur. Solitude, yani tek başına bir yere kapamp da oradan çıkmamak olayı geride bırakılmıştır. Hücresinin içi, imkânları, çocukların yemekhanedeki durumu, çok renkli. Çok canlı renkler veriyorlar ki hapishanelere, insanları meşgul etsin o renkler. Hani iyi bir yerde olduklarını zannetsinler diye. Bu daha hafif suçlular için ayrılmış odalardır. Malzemesi tahtadan yapılmıştır. Bu soldaki resim en son resimdir. Yemek yenilen yer. Sağdaki de bitmek üzeredir. Ziyaret yerleri. Evet, sevgili arkadaşlar, size batıdaki üçüncü jenerasyon hapishanesini ve alt yapıyı tanıtmak amacıyla uygun olarak yaptığım bu prezentasyondan sonra, sözü diğer arkadaşlara bırakıyorum. Sorularınız olursa memnuniyetle cevap vereceğim.

Cihan YAMAKOĞLU — Az evvelki konuşmamda, bir ülkede insan haklarının varlığı, o ülke kamu personelinin vatandaşı bütünüyle kendi emanetine aldıktan sonra ona karşı devlet görevlilerinin davranışı ile ölçülür demiştim. Orada iyi davranılıyorsa, insanca davranılıyorsa, insan hakkı var, iyi davranılmıyorsa işkence var, insan hakkı da yok, mal, can, ırz güvenliği, namus güvenliği de yok. Türkiye'de insan haklarının yalnız cezaevlerine hasredilerek anlatılması da bir konu tahdidi olmaktadır. Cezaevindeki insanların çoğu zaman işkenceye uğramaları bir suç sebebiyle olmaktadır. Bugünkü hukukumuzda göre işkence ile. Yani hukukumuz bile işkence ve gayri insanî muameleye bazen, ve milletlerarası hukuk da bu konuda, malûm, bazen cevaz vermektedir. Eğer bir ülkede işkence ile elde edilen deliller mahkemelerde delil olarak nazara alınıp, onlarla hüküm verilip mahkûmiyet verilebiliyorsa, gayrimeşru bir yoldan meşruluk çıkmış olur. Bunun kaldırılması gerekir. İşkence ile elde edilen delile hiçbir surette riayet etmemek gerekir. Benim 30 yıllık meslek ve hukuk hayatımda, işkence edilen insanın işkenceyi isbat edemeyeceği ortadadır. Devlet görevlisi ise, bunu yapan, tamamiyle korunduğu kendi çevresindedir. Kolay iş değildir işkencenin isbatı bile. Hukukumuzda işkence ile tabancasını söylerse adam, o tabancaya göre mahkûm olur, işkence eden de mahkûm olur ayrıca, ama elde ettiği delil delildir. Bilebildiğim kadarıyla Amerikan hukukunda işkence ile elde

edilen delil, işkence olduğu ispatlanırsa, hiçbir surette nazara alınmaz. Bu bir ileri sistem sayılabilir. Ama bir insanın işkence edildiğini isbat etmesi mümkün müdür? Binde bir olayda işkenceyi, mağduru isbat edebilir. Bu sebeple o da gene işkenceye bir prim vermektedir. Kötü muameleye, insan hakları ihlâline. Aklın yolu tahmin ederim ki, düşündüğüm budur, aklın yolu, bir insan işkence ile kendi aleyhinde bir beyanda bulunuyor, kendi aleyhinde, tabiatına aykırı. Bulunabiliyorsa kendi lehinde beyanda bulunduğu zaman da o insana saygılı olmak lâzım, aleyhinde bulunduğu zaman eğer bundan dönmüyorsa. Ama hükmün neresinde olursa olsun, infazın neresinde olursa olsun, eğer kişi kendi aleyhindeki beyanla mahkûm olmuşsa, biz ona saygılıysak, o insan bu sözünden döndüğü zaman da ona saygılı olmak gerekir. Döndüm, ikrarım la mahkûm olduysam, hayır ben bunu yapmadım, eğer bundan başka delil elimizde yoksa, bu takdirde o hükmü kaldırmak gerekir. İnfazı durdurmak gerekir. Bu yapıldığı zaman polis de, devlet de % 80 kurtulur, çünkü kimse âmirini, memurunu, jandarmayı, polisi, illâ bir şey elde et diye zorlamaz. O orada ikrar ederse, mahkemede, mahkemede olmazsa nihayet ipin altında olduğu zaman bile, asılacağı zaman bile ikrarım la asılıyorsam, ikrarımı geri aldım diyorsa vazgeçmeli. Eğer insana saygımız varsa. Kendi aleyhinde olana saygımız oluyor. Öyleyse lehinde olana da saygımız olmak gerekir. Bu durum baştan düzeltilmedikçe, bu konuya ciddi çözüm getirilemez. Türkiye'de maalesef işkence sırf cezaevi meselesi değil. 7 yıl benim yaşadığım tutuklu dava vardır. 5 yıl devam edip beraat eden dava vardır. Bugün Avrupa Konseyi bunları insan hakları ihlâli saymaktadır. 5 yıl adam yatıyor, dosya önümüzde. Ben yıllarını bu meslekte geçirmiş bir insanım. Mahkûm olmayacaksa adam nasıl 5 sene yatar? Nasıl 7 sene yatar? 7 sene tutukluluğu devam eden bir olayda, yargılama 7 yıl tutuklu olarak süremez. Devlet yargılama yapamıyorsa, kişiyi tahliye edelim, hükmü vereceğimiz zaman tutuklarız, diye tahliye talebinde bulunmuşumdur ve tahliye ettirmişimdir. 7 yıl, 18 yılın karşılığı aşağı yukarı, tutuklu. Mahkûm olursa 18 yıl yatmış oluyor ve beraat etme ihtimalleri oluyor. Türkiye bu yönüyle bütünüyle bir sürü sıkıntısı olan, malûliyetleri olan bir ülke. Bir hakimin, bir savcının duruşma sırasında kâtabi, hakimi sıkıştırması, konuşma, istemedim, öyle deme, seni tutuklarız diye telaşa sevk etmesi, savunmasını doğru dürüst yaptırmaması, avukata karşı sitemkâr davranılması. Biz işi çok yüksek seviyede alıyoruz. İşkenceyi, kötü muameleyi, insan haklarını. Ama bir şahit, bir de sitem etmişse, onun aydınlatmak istediği sahaya giremiyorsunuz. Enkazın içinden onun aydınlatmak is-

tediği dünyaya giremiyorsunuz. Hakim çok iyi Türkçe bilecek, çok iyi mesleğini bilecek, ne soracağımı bilecek, çok sabırlı olacak, ama biz bu meslekte olmamıza rağmen biliyoruz ki, böyle insanlarımız çok nadirdir. Çok iyileri de var, ama bir avukatı bile konuşturamayacak kadar sert, haşın davrananı var. Bunlar insan hakkı değil midir? Burda yargılanma engellenmiyor mu? Burda engelleniyor. Aynı adam, bu psikolojiyle mahkûm olan adam, hapishaneye giriyor ve düzene karşı, genellikle aydın insan yapımıza karşı düşmanca davranıyor. O da onun hakkı, ama bu bütünüyle yukardan aşağı bir sistem olarak infaz binasına sokulmalı. İyi bir eğitimle orada gardiyanımız... size bir örnek söyleyeyim, bundan birkaç ay evveldi, Avrupa Konseyinden bazı Parlamenterler gelecekti cezaevine. Bakanlığımız çok güzel yatak ve kanapeler yaptırdı. Ranzalar, en lüks, en güzel şeyler ve orada mahkûmlar kalktılar, buna yatmayız dediler. Yatmayalım ki Avrupa'dan gelenler bizi böyle görsünler. Bu kötü durumda. Ve böylece reklamı olsun bunun. Ondan sonra yatarız. Ve yatmadılar. Bu düzen, madem ki cezaevine girmişsiniz, bunu sosyalleştirip orada cezaevinin düzenini korumakta o insanları da sorumlu ve duyarlı hale getirmek lâzım, yoksa bir bütün halinde ele alınmadıkça insan hakları, dediğimiz gibi, ne evimizde, ne toplum hayatımızda, ne resmi hayatımızda vardır. Bir hakimin, savcının, bir müdürün kâtibesini ağır sözlerle tahkir etmesi, onun bunun yanında rezil rüşva etmesi, küçültmesi, insan hakkı ihlâli değil mi? Bir cinayet değil mi? Hepsi bir bütün halinde, bir toplum eğitimine, insan ilişkileri konusuna yakın bir havaya girmemize büyük ihtiyaç gösteriyor. Bu konu cezaevlerinde de işkenceyi çok önleyecek ve insan haklarını büyük ölçüde teminat altına alacaktır diye düşünüyorum ve tekrar diyorum ki, özellikle arzeden hizmetlerde devlet insanlara iyi davranıyorsa, anayasaya rağmen, anayasası kötü de olsa, insana iyi davranıyorsa resmi görevli, insan hakları var, teminat altındadır. Kişilerin teminatı, kişinin insan üzerinde nüfuzu çok fazla gözaltında ve tutukevinde kendini kurtaracak hiçbir kuvveti yok. Devlet çok kuvvetli ama onu bir kişi temsil ediyor o anda. Eşiniz, kızınız, bir hastabakıcı, bir doktor nüfuzunu suistimal etse, çok kötü. Öğrenci-öğretmen aynı şekilde. Komutanı askerine kötü davranabilir, cezaevinde gardiyan mahvedebilir, gece koğuşunu açabilir, onu alabilir, karımızı, kızımızı kendi koğuşundan özel bir odaya getirebilir, kızımızı, çocuğumuzu bulunduğu koğuştan özel bir yere getirebilir. Kim engelleyecek bunu? Herkesin başına 5 tane jandarma dikket halimiz yok. Bir insan unsuruna, yetişkin insan unsuruna iş kalıyor. Ondan sonra da insan unsurunu çok azaltan bina unsuruna kalıyor

ve insan hakları belki böyle genel ölçüde sağlanabilir. Teşekkür ederim efendim.

Hüseyin TURGUT — Sayın Başkan, değerli konuklar, ben evvela bir noktaya temas etmek istiyorum. Cezaevleri gibi, insan hakları gibi, infaz gibi çok çok önemli bir konuyu çok kısa bir zaman içerisinde burada tartışmak mümkün değil. Bu işin kritiğini yapmak, masaya yatırmak, iyi taraflarını, kötü taraflarını, aksayan yönlerini, alınacak olan tedbirleri bulmak mümkün değil. O itibarla bizim burada bugün, pek faydah olduğumuzu tahmin etmiyorum, ve üzüldüyorum, çünkü hazırlanan metin verilen süreye yetmemiştir. Konuşma, söylenecek şeyler, verilen süreye yetmemiştir. Biz isterdik ki hazırlanan programda konuşmacıların süreleri de verilsin, denilsin ki 20 dakika, 15 dakika, ben ona göre hazırlanırdım. Burada bir eksiklik olmuştur. Bunun bir dahaki sefer inşallah olmamasını diliyorum. Bir de konuşmacıların sayılarının biraz daha az tutulması mümkündü ama zaman süresini biraz daha fazla tutmak da mümkündü. Burada en büyük yük benim üzerimdedir, çünkü ben Ceza ve Tevkif Evlerini, Bakanlığı temsil ediyorum ve bu işin içindeyim. Bildiğim çok şey de var. Ama kısa zaman içerisinde bunları size aktarmak ve iyiyi kötüyü tartışmak, bir çözüm yolu bulmak mümkün değildir. O itibarla üzüldüm, onu tekrar ediyorum. Şimdi bu kısa açıklamadan sonra, ben bütün dünya cezaevlerinde ve bilhassa Türk cezaevlerinde iki psikolojinin savaştığını söyleyeceğim. Bir, hükümlü ve tutukluların psikolojisi, iki, idarenin psikolojisi. Hükümlü ve tutukluların psikolojisi şudur: Biz kaçırız. Tünel kazarız, isyan ederiz, yakırız, yıkarız, disipline uymayız, kaçtırmıyorsan kaçtırtma, kazdırmıyorsan kazdırma. Psikoloji budur. Hattâ hükümlü ve tutukluların öyle bir prensipleri vardır ki, kendi aralarında işlenen bir suçun failini ortaya çıkartmak da istemezler. Hepsi gizler. Hükümlü psikolojisidir, prensiptir, biz söyleyemeyiz efendim, derler. Böyle bir ortamda hükümlü ve tutukluları idare edeceksiniz. Öbür tarafta idare vardır. İdare de onlara tünel kazdırtmayacaktır. Devlet vardır, kaçtırtmayacaktır. Muhafaza edecektir. Sağlam binalar yapacaktır. Personeli ona göre yetiştirecektir. Ama bunların birçoğu eksik bulunmaktadır. Şimdi, daha evvel söylemiştim, cezaevlerinde dört tane unsur var. Biz bu unsurların yalnız bir tanesini Avrupa'dan almışızdır. Hukuk yönünü, teori yönünü, nazarı yönünü almışızdır. Doğru, güzel ve çok güzel müesseseleri de infaz sistemimize kazandırmışızdır, ama bu hukuk yönünü, teorik yönü ta-

mamlayacak alt yapıyı almamışızdır. Hani Avrupa'da olduğu gibi sağlam binalar, hani personeli, hani mevzuatı? Bugün bir teşkilat kanunumuz bile yoktur. Cezaevleri teşkilat kanunu yoktur. 1721 sayılı kanun 1929 da yürürlüğe girmiştir. On maddedir, içinde hiçbir şey yoktur. Hepsini tüzüğe bırakmıştır. Bu kanunları çıkaralım, bu tüzüğü o kanunlara uyduralım, hattâ tüzük ve kanunu hazırlarken de bütün kurum ve kuruluşların, aydınların görüşünü alalım, ortak bir çözüm bulalım. Hiç kimse şikâyet etmesin. Bugün bir genelge çıkıyor, herkes ayağa kalkıyor. Cezaevlerinin içinde olmayan insanların konuşmaları kolaydır, çok kolaydır. Ama düşünün ki 50 bin insan, Çorum vilayetinin merkez nüfusu kadar bir nüfustur. Ve bu insanları siz içerde barındıracaksınız. Nerede barındıracaksınız? Fizik şartları iyi olmayan yerlerde, binaları iyi olmayan yerlerde. Ve bir Çorum nüfusunu kilometrelerce kare üzerinde yaşıyorsunuz ama gene olaylar oluyor, insan hakları ihlalleri oluyor. Alıyorsunuz o 50 bin nüfusu, getiriyorsunuz, metrekarelerle hesap edilen dar mekânlarda muhafaza ediyorsunuz. Diyelim ki 60 metrekarelik bir koğuşa 50 kişi, 60 kişi koyuyorsunuz. Hani Avrupa ve Dünya standartları 7,5 metrekare olacak, 12,5 metrekare olacak, veya hava metrekübü... yeterli değildir. Şimdi değerli konuklar, şunu ifade etmek istiyorum, sadece cezaevleri mi kötü? Hayır hastaneler de perişan, okullar da perişan. Hastanelerde insan hakları ihlalleri yok mu? Efendim, okullarda insan hakları ihlalleri yok mu? Mahallede yok mu? Veya başka kurumlarda yok mu? Bakanlıklarda, devlet dairelerinde insan hakları ihlalleri yok mu? Var. Demek ki bu bir devletin ekonomik yapısıyla, ekonomik imkânlarıyla ve kültürel seviyesiyle ilgili bir meseledir. Biz halen o noktaya gelmemişizdir. Ben şahsen reformu arzu eden ve reform için can atan bir insanım. Gerçekten, Türk cezaevlerini kurtarmamız lâzım. Ama şunu ifade edeyim ki, bu politikayı benim uygulamam mümkün değil. Bu yenilikleri benim yapmam mümkün değil. Benim genel müdürümün de yapması mümkün değil. Bu belki benim Bakanımı da aşan bir konudur, çünkü memleketin her türlü imkân ile ilgili konulardır bunlar. Onun için, cezaevleri meselesini eğer masaya yatırıp ameliyat edeceksek ve gerçekten çözüm bulacaksak, bu işin devlet politikası haline getirilmesi lâzım. Ben porsöneli bakıyorum, rehabilitasyon çalışmalarına bakıyorum, eğitim yoktur dedi bir arkadaşımız. Biz cezaevlerine programlar hazırladık. Ortaokul mezunu, lise mezunu veriyoruz ve ilkokul mezunları binlercedir. Sanat öğretiyoruz. Üniversitede bin kişi kayıtlıdır bugün. Ama insan haklarının ihlâlini önlemek sadece Adalet Bakanlığına has bir keyfiyet değildir. Bugün üniversitelerde ka-

yatlı olarak bulunan ve üniversite imtihanlarını bizim açtığımız kurslar sonucunda kazaan 1000 kişiyi sınavlara götürüp getiremiyorum. Üniversite diyor ki, fakülte diyor ki, bu adam kapalı cezaevinde zincirli adam, jandarmalarla gelip de imtihana giremez, kabul etmiyorum. Niye hep insan haklarından bahsediyorsunuz? Yalnız Adalet Bakanlığı mı insan haklarını kurtaracaktır? Bütün devletin her kurumu, her kuruluşu insan haklarını kurtarmak için çaba gösterecektir, anlayışlı olacaktır. Henüz toplum bu seviyeye gelmemiştir arkadaşlar. Öbür taraftan ilkokul, ortaokul, lise bitirmeleri yapacağız cezaevinde. Milli Eğitimin imtihan heyetlerinin cezaevine gelmesi lâzım. Gelmiyorum derse neyin öğretim hakkı var, neyin eğitim hakkı var, arkadaşlar? Olamaz. Demek ki cezaevine öğretmen lâzım, cezaevine doktor lâzım, cezaevinde yüksek tahsil lâzım, cezaevine kitap lâzım, para lâzım. Parayı devlet verebiliyor mu? Maliye Bakanlığı verebiliyor mu? Veremez. İmkânları yok o kadar. Devletin daha köylerine yol götüremediği, konuları halledemediği, sağlık ocağını yapamadığı, toprak binalarda yaşayan insanımı kurtaramadığı bir durumda, efendim bütün bu aksayan tarafları lüks binalar yapmak suretiyle halledelim dersek, bir gün içerisinde, bu mümkün değil. İki senede de mümkün değil. Bu zaman işidir. Ama şunu ifade ediyorum, ben kötümser değilim, ben çok iyimserim. Ben şunu ifade ediyorum, çünkü çok büyük gelişmeler, ilerlemeler olmuştur bu infaz konusunda, insan hakları konusunda, milletlerarası hukukta. Milli hukuku etkilemiştir. Etkilemeye devam etmektedir. O itibarla ben çok çok ümitliyim. Zaman içerisinde bunların halledilebileceğine inanıyorum. Ancak kısa vadede yapabileceğimiz işler de vardır. Bakınız, ben onları saymak istiyorum, çünkü bana tanınan kısa sürede bunları ben anlatamadım. Benim konum bölük pörçük oldu. Tabii sonuç ortaya çıkmadı. Şimdi, personel konusunda büyük eksiklerimiz var. Peki eski adi gardiyanı, yeni adı infaz koruma memurunu yetiştiren bir okulumuz yok. Sokaktan imtihanla alıyoruz. Elbisesini vermeden nöbete dikiyoruz. Olmaz böyle şey. Dünyanın hiçbir yerinde yok bu. Küçük devletlerde, geri kalmış devletlerde olabilir. Biz geri kalmış devlet olmaktan çıkmak üzereyiz. Artık toparlanmamız lâzım. Ne yapmamız lâzım? Polis okulu gibi, bir yıllık yatlı bir okul açıp, bu insanları lise mezunlarından alıp, eğitip, bu göreve atamamız lazım. Bugün müdür yetiştiren okul yoktur. Sokaktan alıyoruz, gel, müdürsün, diyoruz. Olmaz böyle bir şey. İnsan haklarıyla ilgili bu kadar önemli bir konuda, bu kadar tedbirsiz olunmaz. Mutlaka bir müdür okulu açmalıyız. Bakanlığa bağlı, iki yıllık, mecburi hizmetli, yatlı bir okul açmalıyız. Bunun dışında, cezaevinde çalıştır-

çağımız personelin maaş sistemini halletmedik. Sıradan memurun aldığı maaşı cezaevinde çalışan alıyor. Riski var, tehlikesi var, gecesi var, gündüzü var, hayatı tehlikesi var, ama hiç kimse bunları artırahm dememiştir, diyememiştir. Yine devletin imkânlarıyla ilgili bir konudur. Cezaevinde çalışan personelin lojmanları yoktur. Ama diyorum ki döner sermaye gelirlerinden bunların lojmanlarını yapalım. Bu da devlet politikasıdır. Bizi aşan konudur. Cezaevine alınacak olan personel iyi seçilip alınamıyor. Seçmeye kalktığınız zaman, efendim, insan haklarını ihlâl ediyorsunuz, taraf tutuyorsunuz, ideolojik davranıyorsunuz. Ne alâkası var? Avrupa'da cezaevi standard kurallarına göre, maddesini hatırlamıyorum, buradadır cezaevi standard kuralları, toplantıdan sonra açıp gösterebilirim, ailesine kadar bir elemanın ineceksiniz, inceleyeceksiniz, bakacaksınız. Kötü alışkanlığı var mı, yok mu, sadist midir, ahlâksız mıdır, kavgacı mıdır, içkici midir, bunu tesbit edeceksiniz. Menfaatperest midir, menfaatine düşkün müdür? Ondan sonra imtihanı kazandırıp alacaksınız. Bunu yaptığınız zaman, bugün diyorlar ki, adam kayırılıyorsunuz, adam tutuyorsunuz, adam seçiyorsunuz. Basın azıyor, aydınlar ayağa kalkıyor falan. Sonra da diyoruz ki, efendim, personelin arasına militanlar sızmıştır ve açmıştır kapıyı, adamlar kaçmıştır. Burada aramızda bir Cumhuriyet Savcısı arkadaşımız var. İnfazın içinde yıllarca çalışmıştır. Burada bir müdür de vardır. Kıdemli, tecrübeli bir müdürdür. Büyük cezaevlerinde çalışmıştır. Burada ileri sürülen işkence olayı bizim cezaevlerimizde yoktur. Kesinlikle söylüyorum, Türk sivil cezaevlerinde işkence olmamıştır. Olmaz da. Çünkü bizim geleneklerimiz buna uygun değil. Yargı organında görevli savcının denetimi altındaki cezaevlerinde bu olmamıştır. Yani planlı, programlı, sistematik işkence uygulamaları bizde yok. Ya ne var? Şu saydığımız fizik yetersizlikler yüzünden, personelin ehliyet ve yetenekli olmaması yüzünden, mevzuatın eksikliği boşluğu yüzünden, söylüyorum, kötü muameleler vardır. Hastanede de vardır, devlet dairesinde de vardır, okulda da vardır, aile içinde de vardır. Baba, ana, çocuğuna kötü muamele yapıyor. Yalan mı? Türk toplumu bu. Böyle ama, bunların hiçbirisi görünmüyor, cezaevlerinde işkence vardır. Yoktur diyorum, kesin olarak işkence yoktur. Onun için toparlamak istiyorum, burada yapılacak tek bir şey var. Bir defa çocuk hükümlülere ayrı bir infaz sistemi uygulamak için mevzuat değişikliği yapmamız lâzım. Çocuk hükümlülere eğitim ve çalışma düzeni, sanat okullarına benzer bir düzen kurabileceğimiz, içerde serbest, gece tek kişilik odaya girip yatabilecek, ama gündüz koğuştta, atölyede, sınıfta, eğitim salonunda çalışabilecek bir sistemi çocuklar

için kurmamız lâzım. Kesin kurmamız lâzım. Ayrıca Türkiye'nin onda biri olan İstanbul'da mutlaka bu dediğim şekilde bir cezaevi kurmamız lâzım. Çocukların %80 i, suçlu çocukların, İstanbul'da. Ama gerçekten içerde perişandırlar, bunu biliyorum. Vicdanım da sızıyor. Bir de pürüz olarak gördüğümüz, gene bakınız, bu da devletin imkânlarıyla ilgilidir, dış koruma, iç koruma. Bir bardak su, bardağın içindeki su bize ait. Adalet Bakanlığı'na ait. Dışındaki saha İçişleri Bakanlığına ait, jandarmaya ait. Biz içine giriyoruz, hareket sahamız yok, bitti. Dışarda onların daha büyük serbestisi var. İdari görev sayılır onların görevi. Adli görev de değil, kanuna göre düzenlenmiş. Yani bir jandarma firar verdiği zaman, Cumhuriyet Savcısı o jandarmayı tutuklayamaz. Niye? İdarî görevdir. İdarî soruşturma yapılacak. Eğer suçlu bulursa dairesi, ondan sonra savcılığa gelecek. Bunların hepsi insan haklarının ihlâlini ve kötü muamelelerin yapılmasını getiren hususlardır. Mutlaka dış koruma da aynı bakanlığa verilmelidir. Kadroları alınmalı, Adalet Bakanlığı'na verilmelidir. Sayın Kazan'ın dediği gibi, ben iştirak ediyorum, Türkiye'de cezaevlerini daha fazla yargının denetimine bırakmamız lâzım. Kesin bu. Yani mevzuatı, personeli, binaları hallettikten sonra, yargı denetimine daha fazla yer vermemiz lâzım, bugün sadece tutuklulara verilen disiplin cezaları yargı denetimindedir. Hükümlülere verilen disiplin cezaları yargı denetiminde değildir. Bu devletin imkânlarıyla ve kültürel seviyesiyle ilgilidir, zaman içinde olacaktır. İyi yoldayız. Hiç de kötümser olmaya gerek yoktur. Burada bir sürü sorular sorulmuştur. Onlara da isterseniz kısaca cevap vermek istiyorum. Cezaevi Avrupa Standartlarına göre yapılmıştır diyor. Buradaki havalandırma. Kapıları 24 saat açık olacak mı, onu kastediyor zannediyorum. Böyle bir ifade kullandı ama onu kastediyor zannediyorum. Eskişehir cezaevi Avrupa standartlarına göre yapılmamıştır. Daha evvel yapılmış, sonra tamir edilmiş. Oramın altını üstünü deldiler, kırdılar, yaptılar. Tamir ediliyor ama tamirat biterse zannediyorum, kesin bir şey söyleyemiyorum, bu siyasi bir tasarruftur, bu konuda bir kural da yoktur, havalandırma kapıları 24 saat açık bırakılabilecektir. İkinci soru sayın Melda Türker'in önerdiği ve planlarını gönderdiği proje bütünüyle ya da kısmen programınıza alındı mı? Böyle bir şey yok, arkadaşlar. Henüz. Çünkü dediğimiz gibi, bu Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün yapabileceği bir konu değil, bu devlet politikasıdır. Karar verilir. Yalnız 1990 yılı programına böyle bir madde konmuştur, proje araştırmaları yapılacaktır, proje hazırlanacaktır. Yeni bir proje ama bu sayın Melda Türker'in önerdiği proje olabilir veya Avrupa'dan esinlenerek başka bir proje hazırlanabi-

lır. Biz bakanlıkta bir proje hazırlama komisyonu kurduk, kısmen çalışmalarını tamamladı. Bu projeye hukukçular, kısmen savcılar, infazcılar, mimarlar, mühendisler, Bayındırlık Bakanlığı'ndan ve DPT'den bazı uzmanlar katılıyor. Sonuç ne olur, ne zaman biter, bilemiyorum. Zannediyorum epey bir zaman alacaktır. Bu fırsatı bana verdiğiniz için saygılar sunuyorum. Teşekkür ederim.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Sayın Turgut, hem teşekkür ediyorum, hem de eleştirilerinize gönülden katılıyorum. Maalesef öyle oldu. Böylesine bir seminer birkaç güne muhtaçtı. Biz yarım güne sıkıştırmaya çalıştık, olmadı. Böyle bir seminerde çalışma grupları olacaktı, ayrıca daha evvel çalışılacaktı, biraraya gelinecekti falan. İnşallah bundan sonra bu konuyu Konferans Heyeti tekrar ele aldığı takdirde bu önerilerinize uyarız. Yalnız birkaç yarar da olmadı değil, böylesine önemli ünlü kişilerin biraraya gelmesi, bu konuya ışık tutmaları, yaraya neşter vurmaları bence yararlı oldu. Bu açıdan memnunuz, fakat diğer eleştirilere de katılmamak mümkün değil. Buyrun Sayın Düzgören.

Koray DÜZGÖREN — Efendim, ben de size katılıyorum, aslında yararlı tarafları çok bu toplantının. Bir kere bütün konuşmacılar cezaevlerinde sorunlar olduğunu, Adalet Bakanlığı temsilcileri de, az önce yaptıkları konuşmalarda belirttiler. Bütün konuşmacılar da cezaevinde sorunlar olduğunu kabul ediyorlar. Bu bence önemli bir ortak buluşma noktası. Tabii yaklaşımlar arasında biraz fark var. Ben kısaca ona değinmek istiyorum. Cezaevi sorunlarının çözülmesi, yeni bir proje ya da projeler demetine başlanması, Türkiye'nin ekonomik koşullarıyla yakından ilgilidir denildi. Buna katılıyorum tabii. Birdenbire değişmez. Nitekim Melda Hanım da bu değişimi anlattılar, ne kadar zaman içinde olduğunu. Ama bir yerlerden başlamak gerektiği inancındayım. Hem bir yerlerden başlamak gerekir, hem de uygulamalar nasıl iyileştirilebilir, insan hakları çerçevesinde nasıl yeniden gözden geçirilebilir, buna bakmak gerekiyor. Yalnız tabii Adalet Bakanlığı temsilcilerinin devletin görevlileri olarak içinde buldukları tavrı anlamak kabil de, yaklaşımlarına katılmak mümkün değil. Derler ki, diğer alanlarda da insan hakları ihlalleri var. Çevremize baktığımız zaman Türkiye'de her yerde insan hakları ihlâline raslayabiliriz, dolayısıyla Adalet Bakanlığında

ya da cezaevlerindeki insan hakları ihlalleri niçin bu kadar ön plana çıkartılıyor. Diğer alanlarda insan haklarının olması şu özel sorunda bizi pek ilgilendirmiyor. Adalet Bakanlığı kendisine düşen görevi her alanda, her noktada ciddiyetle yapmak zorundadır. Ben buna katılmıyorum. İkinci nokta şu, ona da katılmıyorum. Bu çok klasik bir söylentidir. Efendim, biz batının ekonomik standartlarına uygun hale geleceğiz, sanayileşeceğiz, Ortak Pazar'a da katılacağız hattâ, ondan sonra temel hak ve özgürlüklere sıra gelince ne olacak? Onun daha zamanı var. Burada yanılmıyorsam böyle bir şey sezinledim. İnsan Hakları meselesini de çözeceğiz ama daha zamanı var, gibi bir laf kulağıma geldi. İnsan Hakları meselesi ertelenemez bir meseledir aslında. Sanayileşmeye nasıl çaba gösteriyorsak, Türkiye'nin değişimi için nasıl uğraşıyorsak, Türkiye'nin değiştiğini somut olarak gözle görüyorsak, insan hakları konusunda da aynı gereken şeyleri yapmak zorundayız. Kaldı ki bir yerden başlamak gerekir dedim ben. Gerçeten de Adalet Bakanlığı bir yerlerden başlayabilir. Örneğin cezaevlerinde yatan tutuklu ve hükümlülerin sağlık koşullarının biraz daha iyileştirilmesi ve ölmek üzere olan bir takım hastaların kurtarılması için bir takım şeyler yapılabilir. Bürokrasinin geçilmez engellerine takılan bazı sorunları aktaracağım ben. Ve çözebilirlerse bu meseleleri, hakikaten çok yararlı işler yapmış olacaklar. Ve insan hayatını kurtaracaklar. Şimdi, gönderilen bir takım dilekçeler var. Örneğin Bayrampaşa Cezaevinde yatan, isim de vereceğim, Fatih Ateşkan, bunların ayrıntılı bilgilerini de verebilirim. Testis kanseri teşhisi konulmuş, Cerrahpaşa hastanesine gönderilmiş, fakat orada yeterli güvenlik önlemleri alınmadığı için, güvenlik önlemlerinin alınabildiği bir koğuş olmadığı için, geri çevrilmiş. Hastane yetkilileri bunu kabul etmiyor. Dolayısıyla bu hükümlü, cezaevi arabasıyla hastaneye gitmiş, gelmiş kemoterapi uygulamasına. Ve sonunda tabii komada. 53 kilo iken, geçtiğimiz ayın 22 sinde tahliye edilmiş. Bunu geçtik, bunun yaşama şansı yok! Başka bir hükümlü, siyasî değil, adli hükümlü, 54 yaşında, Bayrampaşa Devlet Hastanesinde yatıyor, gırtlak kanseri. Edirne kapalı cezaevinden Cerrahpaşa hastanesine getirilmiş. Cerrahpaşa hastanesi 1 milyon istemiş, sonunda Adalet Bakanlığında bu tür işler için ayrılan bir tahsisatın varlığı keşfedilmiş ve uzun uğraşlardan sonra 1 milyon lira cezaevi idaresine gönderilmiş. Fakat cezaevi idaresi ne hikmetse bu parayı bir türlü hastaneye sevkedemediği için bu arkadaş da ameliyat olamıyor. Ölümünü bekliyor. Bir tane daha, kusura bakmayın, sizleri de rahatsız ediyorum, ama örnekler şart. İsa Uğur, Bayrampaşa Devlet Hastanesinde yatıyor. Adli tutuklu, sol tarafı felçli,

tuvalet ihtiyacını bile karşılayamayacak durumda. Tıp Fakültesine sevki gerekiyor, yapılmıyor. Bir başka gırtlak kanserine yakalanmış tutuklu var, Hüseyin Ercan. O da Bayrampaşa Devlet Hastanesinde morfinle yaşayabiliyor, ameliyat için gerekli para hâlâ gelmemiş Bakanlıktan. Bu listeleri uzatabilirim. En azından Bakanlığın yapacağı şu olabilir: İnsan hakları meselesine bir yerden başlayabilir, insan hakları ihlallerinin önlenmesine. Ve bu bürokratik işlemleri azaltabilir. Son on yılda cezaevinde yatan insanlar gerçekten sağlık koşulları açısından çok kötü durumdadır. Bir yandan yetersiz beslenme ve çevre koşulları, bir yandan da daha önce gözaltı süresinde uğradıkları, bedensel sorgu diye nitelendirdi sayın yargıcımız, bu işkence nedeniyle şu yıllarda vücutlarında bir takım hastalıklar meydana çıkıyor ve çoğunda kanser, verem, felç gibi hastalıklar görülüyor. Bu hastalıklar, cezaevi revirleri ve doktorlar yetersiz olduğu için, hastanelerde tedavi edilebilir ancak. Bu tedaviler ise, demin de belirttiğim gibi, hastanelerde yeterli güvenlik önlemleri alınmadığı için gerçekleştirilemiyor. Buna bir çözüm bulunabilir sanıyorum. Teşekkür ederim.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Şimdi sayın hocamızdan bildiğimiz üslûbu ile bugünkü semineri şöyle bir özetlemesini istirham edeceğim.

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER — Şimdi ben birtakım notlar aldım, bunları söylemek istiyordum, ama sayın Başkanın verdiği göreve uyma terbiyesini aldığım için bütün meslekî hayatımda, o noktayı bir kenara bırakmak suretiyle bugünkü konuşmaları özetlemeye çalışacağım. Bir defa bugünkü toplantının insan hakları ile cezanın infazı arasındaki ilişkisi sadece hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından mütalaa edilmiştir. Oysa diğer cezaların infazı ile de insan haklarının ilişkisi aşikârdır. Meselâ Türkiye'de para cezası ödenemezse, hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilir. Dolayısıyla parası olanla parası olmayan aynı fiil için ayrı tipte cezaya mahkûm edilir. Böyle bir sonuç hasıl olur. Bu sonuç temelde insan haklarına aykırıdır. Ama dediğim gibi, konu o kadar geniş ki, bu konuyu sadece hürriyeti bağlayıcı cezalarla insan hakları ilişkisine tahsis etmiş bulunmamız yerinde olmuştur.

Şimdi, konuşmalardan benim elde ettiğim birinci intiba şudur: Bizim meczuatımız, elimizdeki mevzuat, cezanın infazına ilişkin mevzuat, bazı kanunlardan ve esasta da çok önemli bir tüzükten oluşmakta-

dır. Bu tüzük esas itibariyle Avrupa Ceza İnfaz Kurumları kurallarına uygun bir şekilde tertiplenmiştir. Bazı hükümleri açık ve seçik olarak bu kurallara aykırı idi, bundan bir süre önce tüzükte yapılan değişikliklerle bu düzeltilmiştir. Ancak tüzükte yapılması gerekli, yani tüzükte mahkûmlara ilişkin olan hükümler, cezanın infazı bakımından ilgili hükümlerde Avrupa kurallarına uyumu sağlamak üzere yapılması gereken diğer bazı değişiklikler de vardır. Ben Adalet Bakanlığında görevli ve sorumlu olan arkadaşlarımızın bu meselenin şuurunu taşıdıklarını gördüm. Zaten zaman içinde, öyle sanıyorum ki, bu da halledilmiş olacaktır. Konu huzurunuzda sadece cezanın infazıyla insan hakları boyutu dışında tartışılmadı. Esasta iyi bir hürriyeti bağlayıcı cezanın infazında ne gibi hususları dikkate almak gerekir? Türkiye bu bakımından ne gibi hususlarda noksandır? Bu konu da gündeme getirildi ve arkadaşlarımız bu konuda çok dikkati çekici şeler söylediler. Gazeteci arkadaşımızın, Baro reisinin bu husustaki katkıları, hemen ifade edeyim ki benim için bile çok aydınlatıcı oldu ki bu konuyla aşağı yukarı 50 sene-den fazla bir süreyle meşgul oluyorum.

Bu nevi toplantılarda, bizzat hadiselerle muhatap olmuş kişilerin dinlenmesinde, onların müşahadelerinde büyük yarar olduğu, böylece de ortaya çıkmış bulundu. Yine bu konuşmalar sonunda, benim kanaatimce tesbit edilmiş olan, hemen hemen üzerinde mutabakat olan hususlardan birisi de, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazına ilişkin sistemin, yani cezaevleri, cezaevi idaresi, personel, araçlar ve hukuki araçlar bakımından yapılacak şeyler vardır Türkiye'de, ama bunların bilhassa maddi kısımlarına ilişkin konularda meselenin bir imkân meselesi olduğunu, problemi olduğunu, bir kaynak meselesi olduğunu, öyle sanıyorum ki buradaki konuşmacılardan hiçbirisi gözardı etmedi. Şimdi bu konuda biraz daha tafsilat vermek için bir hatıramı sizlere nakletmek istiyorum. 1943 senesinde ben iki senelik doçenttim ve sınıfımı, ceza hukuku sınıfımı alarak İstanbul Cezaevine götürdüm. Sene 1943. Türkiye II. Dünya Savaşı içinde ve tifüs İstanbul'u kasıp kavuruyor. Böyle bir dönemde, şimdi düşünüyorum, ne cesaret! Çocukları nasıl olmuşsa günde 36 kişinin tifüs'den öldüğü bir yerin içine sokmuşum. Bu hatayı yaptık biz. Girdik cezaevinin içine, çocuklarla dolaştık. Size şahidi olduğumuz manzarayı ve faciayı anlatamam, izahı mümkün değildi. Bütün küçük çocuklarla büyük mahkûmlar kucak kucağa. Mahkûmlara yemek verilmiyor, günde yarım tayın ekmek ve su veriliyor. Başka verilen bir şey yok. O küçük çocuklar uyuz olmuşlar, gıdasızlıktan. O çocukların birisi yere yumulmuş oturuyor, ayağa kalk dediğiniz zaman vücudundaki ya-

ralar çatlıyor, kan akıyor. Böyle bir marzara vardı. Şimdi, benim götürdüğüm gençler, isimlerini de söyleyeyim size, Turhan Feyzioğlu vardı, merhum Turhan Feyzioğlu, sonra Başbakan oldu, biliyoruz, Turhan Güneş vardı. Onlar benim ilk öğrencilerim. Bunlar hep birden ağlamaya başladılar ve cezaevinden çıkar çıkmaz bunlar koptular Sultanahmetten, doğru Babıali'ye, bütün gazete idarelerini dolaştılar. Merhum Ahmet Emin Yalman'ı gördüler ve bu facia karşısında niçin siz susuyorsunuz, böyle rezalet olur mu, diye feryat ettiler. Ondan sonra Ahmet Emin Yalman merhum bazı yazılar yazdı, Adalet Bakanı buna cevaplar verdi. Aradan iki sene geçti, Adalet Bakanlarından Fuat Sirmen Mecliste beyanatta bulundu, dedi ki, "Arkadaşlar, size açıkça beyan ediyorum, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti akşam saat 6'dan sonra Türkiye Cezaevlerinde egemen değildir, hakim değildir, iktidar yoktur," dedi. Şimdi durum bu. Şimdi bu halde iken, 1946 senesinde üniversite iki sene için beni Amerika'ya gönderdi. Kriminoloji ile meşgul olacağım, ceza infazı ile meşgul olacağım ve bu sürenin mühim bir kısmını Amerikan cezaevlerini, federal hapishaneleri, mahalli hapishaneleri incelemekle, tetkik etmekle geçirdim. Dünya kadar doküman topladım. Şimdi, o zamanki Amerikan Hapishaneleri elbette ki Türkiye'de gördüğümüz hale nazaran çok ileri idi. Ama şimdi sayın bayan arkadaşımızın burada slaydlarla gösterdiği duruma nazaran o da çok kötü idi. Çok facia halindeydi. Amerika 1946 dan sonra o durumdan bu duruma gelmiş. Türkiye de 1943'de bulunduğu durumdan bu duruma gelmiş. Büyük bir gelişme olduğunu kabul etmek lâzım. Gerçekten. Neye nazaran? Başlanan noktaya nazaran. Şimdi bu sözlerimden sakın şu anlamı çıkarmayınız ki bugünkü cezaevleri Türkiye'nin lâyık olduğu cezaevleridir. Katiyen bunu söylemek istemiyorum. Kesinlikle bunu söylemek istemiyorum. Çünkü kanaatim şudur ki, evet, cezaevleri reformu bir kaynak meselesidir, imkân meselesidir. Bu imkân da yalnız para değil, personel meselesidir, yetişkinlik meselesidir. Her cezaevi idare edilmesi lâzım gelen bir teşebbüstür. Şimdi arkadaşımız dedi ki, cezaevi müdürlerini mektepte okutalım dedi. Cezaevi müdürlerinin bugünkü telâkkide, İngilizce deyimiyile bir enterpriser, bir manager olması lâzım, ona göre yetişmesi lâzım, yani şu bizim piyasamızda özel teşebbüste görev almış olan kişilerden yetişkinlerinin cezaevlerinde müdür olarak görev almaları lâzım. Onlara cezaevi mevzuatını öğretmek iş değildir ama cezaevini işletmek, üretken olarak işletmek, hem eğitim yapmak, hem üretim yapmak, hem içerdeki hükümlüye nefesine karşı saygı duygusu yerleştirmek, onu toplumla bütünleştirici girişimlerde bulunmak, eğitimde bulunmak... bü-

tün bunlar öyle sanıyorum ki böyle sokaktan toplanacak adamların yapacakları şey değil. Bu esaslı şekilde yetiştirilmiş managerlerin yapacağı şey. Bizde daha bu telâkki ne Adalet Bakanlığında, ne de diğer kesimlerde yerleşmiş değildir. Asıl mesele bu. Şimdi bu toplantıda hasıl olduğunu ifade etmek istediğim neticelerden birisi de budur: Türkiye kalkındıkça, elbette ki, kaynakları çoğaldıkça, cezaevlerinin hiç olmazsa fizik yapıları bakımından çok daha gayretkâr olacaktır ve çok daha fazla şeyleri yapmak imkânını bulacaktır. Şuna herkes inanmalıdır ki, Türkiye Cumhuriyeti'ni idare edenler, sorumluluk mevkinde bulunanlar, elbette ki cezaevlerinin bu halinden memnun değildirler. Elleri olsa bunu yapmazlar mı? Bu imkân? Demek ki ortada bir imkânsızlık olduğu hususunda şüphe yok. Nerede bu imkânsızlık? Kaynak bakımından, maddi bakımdan, personel bakımından, imkânsızlıklar aşikâr olarak ortada. İşin hukukî yapısını gerçekleştirmek, yani disiplin cezalarını ihtiva eden bir kod yapmak ki aşağı yukarı o var gibidir zaten, hükümlünün haklarını tesbit etmek, bunu bir hukukî metin içinde, tüzük olur, kanun olur, onun içinde ifade etmek, bu haklara aykırılık halinde hükümlünün müracaat yerlerini, kanun yollarını göstermek. Bilmem, bir tenfiz hakimliği, İtalya'da olduğu gibi Fransa'da olduğu gibi, tenfiz hakimliği ihdas etmek ve inzibatî cezalara karşı yapılacak müracaatları onun yetkisinden geçirmek. Arkadaşlar bu işin en kolay tarafıdır. Biz bunu otururuz arkadaşlarla beraber, çok kısa bir zamanda yaparız, bu önemli bir şey değil. Bunu tecrübeme istinaden söylüyorum, çünkü önümüzde numuneler de var. İşte bayan arkadaşımızın Amerika'dan bahsettiği numuneler. İşte şuraya getirdim, bunların hepsi Avrupa kurallarının izahına müteallik olan dokümanlar. Bütün bunlar elimizde, binaenaleyh böyle bir metni meydana getirmek güç bir iş değil. Güç olan kısım, maddi gereçleri hazırlamak, personeli yetiştirmek, yetişen personeli orada tutabilmek ve personeli yetiştirmek dediğim zaman bundan infaz bilgisi sahibi olacak, insan psikolojisinden anlayacak, insanı yetiştirme bilgisine sahip olacak ve her şeyden önce o mahkûmu hadiselerin kendisini kötü duruma düşürdüğü, mutlaka yardım edilmesi lâzım gelen bir insan gibi gören zihniyet teşekkül edecek kendisinde, ve bütün şartlara rağmen bu teşekkül edecek. İşte işin güç tarafı budur. Bunu tesis etmektir. Onun için sözümü bitirirken şunları söylemek istiyorum: Bugünkü toplantı benim kanaatimce yararlı olmuştur. Sayın Başkımızın vaadleri inşallah tahakkuk eder, bu konuyu hep beraber yeniden ele almak, muhtelif kısımlarıyla geliştirmek ve bu bakımdan da devlete yardımcı olmak imkânını buluruz. Onun için kendilerine ben böyle bir

toplantıyı gerçekleŐtirmiŐ bulunduğları için ve hiç olmazsa meselelerin ortaya çıkmasını sağladıkları için ve en azından Őunun için, bu ilk konuŐmamın baŐlangıcında da söylediğim gibi, çağımız telkisinde, arkadaşlar, geleneksel olan görünümler kayboluyor, nedir geleneksel görünüm? Mahkemeler saydam değildir. Yani ceza adalat sistemi saydam değildir. Cezaevleri de saydam değildir. Ceza infaz kurumları da saydam değildir. Bu toplantı en azından ceza infaz kurumlarının saydamlaŐması bakımından etki yapmıŐtır, hizmet vermiştir, huzurunuzda kendilerine teşekkür ediyor ve sayđılarımı sunuyorum.

Dr. Nejat F. ECZACIBAŞI (Oturum Başkanı) — Sağolun hocamız, sizden beklediğimiz veciz ifadelerinizle işi toparladınız, çok yararlandık. Ben ayrıca kürsüde, seminerde bize yardımcı olmak üzere aramıza katılan arkadaŐlarımıza, çok önemli arkadaŐlarımıza, vakitlerini verip bize geldikleri için teŐekkürlerimi sunuyorum. Hocamıza katılarak inşallah bundan sonraki dönemde bu konuyu daha ayrıntılı, daha geniş bir zaman ls içersinde ele alarak yararlı olmaya çalışmayı da düŐünüyoruz, tekrar teşekkür ederek, gündemimizi burada kapatıyorum. Sağolun efendim.